

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Právnická fakulta
Katedra ústavního práva

**Náboženská svoboda – její ústavní a zákonná úprava a odraz
v judikatuře Ústavního soudu**

Diplomová práce

Martina Popelková

Vedoucí diplomové práce:
JUDr. Helena Hofmannová, Ph.D.

Praha, duben 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 05. 04. 2012

Poděkování

Děkuji paní JUDr. Heleně Hofmannové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

V Praze dne 05. 04. 2012

Obsah

Úvod.....	2
1. Vymezení pojmu náboženská svoboda.....	4
2. Právní úprava náboženské svobody v České republice	8
2.1. Ústavní úprava náboženské svobody	8
2.2. Mezinárodní smlouvy.....	21
2.2.1. Všeobecná deklarace lidských práv	21
2.2.2. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.....	22
2.2.3. Mezinárodní pakt o hospodářských, kulturních a sociálních právech.....	23
2.2.4. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia	24
2.2.5. Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace.....	25
2.2.6. Deklaraci o odstranění všech forem nesnášenlivosti a diskriminace založené na náboženství nebo víře.....	25
2.2.7. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.....	26
2.2.8. Úmluva o právech dítěte	28
2.2.9. Konkordát	28
2.3. Zákonná úprava v České republice	31
2.3.1. Zákon o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností	33
2.3.2. Přezkoumání ústavnosti zákona č. 3/2002 Sb. Ústavním soudem.....	35
2.3.3. Úprava v zákoně č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností	40
2.4. Ostatní prameny (zákonné i podzákonné) týkající se náboženské svobody	44
3. Rozhodování Ústavního soudu:	48
3.1. Vybraná judikatura	49
4. K některým aktuálním otázkám svobody náboženského vyznání	61
4.1. Náboženské symboly a zahalování na veřejných prostranstvích.....	62
Závěr	69
Použitá literatura	71
Příloha č. 1 :	75
Příloha č. 2 :	77
Příloha č. 3 :	78
Resumé:	80
Abstract:.....	81
Klíčová slova:	82

Úvod

Náboženská svoboda, tak jak ji máme možnost pozorovat a zažívat v České republice dnes na začátku jednadvacátého století, představuje výdobytek, který vychází z dějin českého národa, ve kterých se střídala léta, jež se vyznačovala náboženskou nesnášenlivostí s roky náboženské tolerance. Současný stav náboženské svobody tedy reflektuje vývoj vztahu občanů i státu k náboženství jako takovému a současně vývoj vztahu k církvím a náboženským společnostem. Nutno dodat již v úvodu této práce, že náboženská svoboda a její záruky se v současné době pohybují na svém historickém vrcholu. Ještě nikdy předtím nebylo možno vykonávat práva spočívající v náboženské svobodě tak otevřeně. Ovšem i přesto některé otázky zůstávají stále nedořešeny a k jejich zodpovězení bude třeba pokračovat v celospolečenské i politické diskuzi. K těmto stávajícím problémům pak přistupují další, nové, které jsou dnes aktuální v západoevropských státech a jež se dříve nebo později stanou aktuálními i na našem území. Jedná se zejména o případy přistěhovalců vyznavačů náboženství, jež nemají svůj původ na evropském kontinentu na toto území, a způsoby vyrovnávání se s náboženskou rozdílností mezi nově příchozími a Evropany vycházejícími ze svých (zejména) křesťanských a židovských kořenů. Obecně lze konstatovat, že úroveň ochrany náboženské svobody je v Evropě na mnohem vyšší úrovni než v ostatních částech světa. Společně s měnícím se demografickým složením Evropy můžeme očekávat i nový přístup k ochraně náboženské svobody a s ní spojeným rozhodováním jak jednotlivých národních soudů, tak Evropského soudu pro lidská práva.

Téma této diplomové práce jsem si vybrala z toho důvodu, že se o církevní otázky zajímám. Náboženství představuje celosvětový fenomén, který vzbuzuje kontroverzní názory a neexistuje snad nikdo, kdo by k tomuto tématu byl zcela neutrálně postaven. Náboženská svoboda všech by měla být zaručena všem bez rozdílu. Kde jsou ale hranice náboženské svobody? Co všechno lze označovat za náboženskou svobodu? Kdy už se jedná o překračování zaručených práv k svobodě vyznání nebo kdy se jedná o porušování náboženské svobody druhých osob vykonáváním vlastní náboženské svobody? Lze náboženskou svobodu zaručit vždy, všude a za všech okolností? Tyto otázky je nesnadné zodpovědět. Vodítko pro jejich zodpovězení má představovat zákonodárství, odborná literatura a judikatura jak Ústavního soudu České

republiky, tak Evropského soudu pro lidská práva, jakož i všech dalších soudů, jejichž judikatura má přispívat k diskuzi nad těmito otázkami. V této práci se snažím přiblížit právní předpisy v českém právním řádu, které mají vliv na úroveň náboženské svobody v České republice. Popis procesu vzniku u některých těchto právních předpisů má ukázat, jak nesnadné a komplikované může být vytvoření celospolečenského konsensu. Judikatura, která je v této práci zmíněna, představuje pouze zlomek ze všech rozsudků k tomuto tématu. Na vybraných rozhodnutích se však snažím popsat, jakým způsobem jednotlivé soudy dospěly ke svému rozhodnutí, a o jaké předpisy se při svém rozhodování opíraly.

Má práce si dává za cíl posoudit právní úpravu náboženské svobody v České republice. Metodou pro zjištění tohoto stavu bude analýza jednotlivých právních předpisů a judikatury Ústavního soudu týkající se tohoto tématu. Práce je rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole vymezují pojem náboženské svobody, v druhé kapitole pak právní úpravou náboženské svobody v České republice (úpravou ústavní, mezinárodní, evropskou, zákonnou i podzákonnou). V třetí kapitole se pak dále zabývám vybranou judikaturou Ústavního soudu České republiky, která se týká základního lidského práva náboženské svobody. Čtvrtou kapitolu tvoří zamyšlení nad některými aktuálními otázkami náboženské svobody zejména související s problematikou odívání a zahalování v Evropě.

Vzhledem ke skutečnosti, že náboženská svoboda je tématem velmi širokým, představuje tato diplomová práce pouze úvod do této problematiky a základní pojednání o zvoleném tématu a nečiní si v detailech žádné naděje na všeobsažnost, přesto však doufám, že bude znamenat přínos pro pochopení právní úpravy náboženské svobody v České republice.

Tato diplomová práce odráží stav právních předpisů ke dni jejího dokončení, kterým je 5. duben 2012.

1. Vymezení pojmu náboženská svoboda

Náboženská svoboda neboli svoboda vyznání je obvykle v demokratických státech v rámci jejich ústavního práva označována za základní lidské právo, které je vyjádřením svobody člověka.

Právo na náboženskou svobodu má přirozenoprávní povahu, vyjadřuje svobodu a důstojnost člověka v jeho duchovní a duševní sféře.¹ Náboženskou svobodou se pak rozumí právo přijímat nebo vyznávat náboženství nebo víru podle vlastní volby, zároveň však znamená právo změnit své náboženství nebo víru nebo být bez náboženského vyznání. V rámci *forum externum* pak zahrnuje právo přestoupit ze sdružení, které vyznává určité náboženství nebo víru do jiného sdružení, nebo z nich vystoupit. Pojmy náboženství a víra stojí v předchozí větě vedle sebe. Německý spolkový ústavní soud použil pro vymezení pojmu náboženství trojprvkovou definici, podle níž za podstatné složky náboženství uznal: minimum organizační formy, konsenzus co do smyslu lidské existence a nesení svědectví o tomto konsenzu.² Vírou můžeme rozumět i jinou víru než náboženskou, zpravidla tedy přesvědčení nezaložené na poznacích vědy.³ Pojem víra je tedy širší než pojem náboženství.⁴

U práva na náboženskou svobodu jde jak o práva absolutní (a to v případě individuálních náboženských práv), tzn. působící vůči všem ostatním jednotlivcům (*erga omnes*), spočívající především v povinnostech něco strpět, nekonat, zdržet se vlastního jednání, tak o práva relativní (to v případě práv vyplývajících z institucionální náboženské svobody), která působí pouze *inter partes*. Náboženská svoboda tak prakticky splývá s předmětem konfesního práva, neboť předmětem konfesního práva jsou jak právní předpisy upravující poměr státu a církví, tak i předpisy, kterými se zajišťuje svoboda víry a náboženského přesvědčení jak individuální, tak kolektivní.⁵

Individuální náboženská svoboda představuje svobodu, kterou jednatel může požívat sám, aniž by k tomu potřeboval jakoukoli instituci církve nebo náboženské společnosti či jiné věřící. Rozumí se tím míra právem dovoleného chování jednotlivých

---

¹ PAVLÍČEK, Václav, et al. *Ústava a ústavní řád České republiky: Komentář 2. díl Práva a svobody*. 2. Praha: Linde Praha a.s., 2002, str. 164

² SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. Brno: L. Marek, 2008, str. 13

³ Tamtéž str. 165 - 166

⁴ Tamtéž str. 14

⁵ Tamtéž str. 19

fyzických osob v náboženské oblasti. Může se jednat například o právo mít své vnitřní přesvědčení. Kolektivní náboženská svoboda pak představuje míru možného chování pro církve a náboženské společnosti bez ohledu na to, ať už mají nebo nemají právním řádem přiznán status právnické osoby.

Listina základních práv a svobod řadí články 15 a 16, ve kterých vymezuje pojem náboženské svobody, mezi základní lidská práva a svobody a ty pak v článku 1 označuje za nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. Podle článku 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod se základní práva zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženského, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jeho postavení. Dle článku 41 Listiny základních práv a svobod jsou pak náboženská práva bezprostředně vymahatelná soudní cestou a jejich výkon je omezen pouze zákonem.

Dále lze právo na náboženskou svobodu rozlišovat jak na práva pozitivní – právo na náboženskou víru, tak práva negativního charakteru – jako právo nemít žádné náboženské vyznání.

Demonstrativní výčet svobod, které obsahuje právo na svobodu myšlení, svědomí, náboženství nebo víry nalezneme v článku 6 Deklarace o odstranění všech forem nesnášenlivosti a diskriminace založené na náboženství nebo víře. Jedná se o tyto svobody:

- svoboda výkonu kultu, shromažďovat se a zřizovat místa pro tyto účely
- svoboda zřizovat a udržovat charitativní nebo humanitární instituce
- svoboda vyrábět, získávat a užívat rituální předměty
- svoboda spisovat, vydávat a rozšiřovat publikace v těchto oblastech
- svoboda vyučování
- svoboda získávat finanční a jiné příspěvky
- svoboda vychovávat a ustanovovat si své představitele
- svoboda zachovávat a slavit svátky
- svoboda navazovat a udržovat styky s jednotlivci a společenstvími ve věcech náboženství a víry na vnitrostátní a mezinárodní úrovni

Tradičně se náboženská svoboda dělí na dvě složky – první je svoboda mít své vnitřní přesvědčení (forum internum) a druhou je svoboda projevit toto své přesvědčení navenek (forum externum). Hranici mezi forum internum a forum externum nelze zcela jasně definovat. Ústavní soud k tomu ve svém nálezu dodává, že náboženskou svobodu lze zásadně vymezit především jako forum internum (čl. 15 odst. 1 Listiny), tzn. jako svobodu každého vyznávat určité náboženství a víru, do níž není možno ze strany třetích osob a zejména veřejné moci zasahovat. Jde o tzv. status negativus, resp. libertatis (G. Jellinek), charakteristický vymezením svobodného prostoru jedince, do něhož veřejná moc nemůže vstupovat. Zároveň však je zřejmé, že omezení náboženské svobody na forum internum je nepostačující, neboť již pojmovým znakem náboženské svobody je právo každého projevovat svoje náboženské vyznání navenek, přirozeně při respektování omezujících kautel stanovených v čl. 16 odst. 4 Listiny.⁶

Právo mít vnitřní náboženské přesvědčení musí být chráněno bezpodmínečně a je zásadně neomezitelné. Projev náboženského přesvědčení navenek však může podléhat omezením, které si nezbytně žádá zachování veřejného pořádku a ochrana práv ostatních.^{7,8} Tuto situaci ilustruje rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Leyla Sahin proti Turecku. V případě Leyly Sahin sice došlo k omezení, které znamenalo porušení náboženské svobody, ale toto omezení bylo v demokratické společnosti nezbytné, sledovalo legitimní cíl a splňovalo podmínku proporcionality. Detailněji je tento rozsudek rozebrán v kapitole K některým aktuálním otázkám svobody náboženského vyznání.

Evropský soud pro lidská práva ve známém rozsudku ve věci Kokkinakis versus Řecko ze dne 25. května 1993 k charakteru náboženské svobody uvádí:

„Jak je uvedeno v článku 9 (Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod), svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je jedním ze základů “demokratické společnosti” ve smyslu Úmluvy. Je to ve svých náboženských dimenzích jeden z nejdůležitějších prvků, který spoluvytváří identitu věřících a jejich způsob života, ale je také zároveň cenným přínosem pro ateisty, agnostiky, skeptiky a nezúčastněné. Pluralita je neoddělitelná od demokratické společnosti, o kterou se dříve bojovalo po

---

⁶ viz náleží Ústavního soudu ze dne 27. listopadu 2002, Pl.ÚS 6/02, 4/2003 Sb., N 146/28 SbNU 295, Postavení církví a náboženských společností - vztah státu a církve, dostupné z www.nalus.usoud.cz

⁷ SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. Brno: L. Marek, 2008, str. 16

⁸ viz čl. 16 odst. 4 Listiny základních práv a svobod

celá staletí a která na ní závisí. Zatímco náboženská svoboda je zejména věcí svědomí jednotlivce, zahrnuje v sobě také inter alia svobodu "projevovat (své) náboženství". Přinášení svědectví slovem a skutkem je vázáno na existenci náboženského vyznání. Podle článku 9 se svobodná manifestace svého náboženství neprovádí pouze ve společnosti jiných lidí "na veřejnosti" a v kruhu těch, kteří vyznávají stejnou víru, ale lze ji také vykonávat "sám" a "v soukromí"; kromě jiného zahrnuje právo pokoušet se přesvědčovat svého bližního, například "vyučováním"; v opačném případě by "právo na změnu svého náboženství nebo víry", obsažené v článku 9, pravděpodobně zůstalo mrtvou literou."⁹

Projev náboženské svobody tak jak je zakotven v článku 16 Listiny základních práv a svobod představuje speciální úpravu svobody projevit své náboženství nebo víru k svobodě projevu, která je v Listině upravena v článku 17. Projevovat své náboženství nebo víru buď sám, nebo společně s jinými pak představuje zvláštní formu práva shromažďovacího a sdružovacího.¹⁰

Právo na náboženskou svobodu se zaručuje jak osobám praktikujícím náboženství s dlouhodobou tradicí (např. křesťanství, hinduismus, buddhismus, islám,...), tak vyznavačům náboženství, jež představují poměrně mladé církevní organizace (např. Svědkové Jehovovi, scientologická církev,...), stejně tak i ateistům.

---

⁹ Dostupné z <http://www.minorityrights.org/1296/minority-rights-jurisprudence/kokkinakis-v-greece.html>

¹⁰ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státověda II. díl: Ústavní právo České republiky, část 2*. Praha: Linde Praha, 2004., str. 118

2. Právní úprava náboženské svobody v České republice

2.1. Ústavní úprava náboženské svobody

Úprava této problematiky se na ústavněprávní úrovni nalézá zejména v Ústavě České republiky a Listině základních práv a svobod.

Ústava České republiky (dále též jen „Ústava“) neobsahuje žádný článek, který by se přímo týkal náboženské svobody.¹¹ V obecnější rovině je ovšem náboženská svoboda, jak již bylo v kapitole první zmíněno a jak vyplývá z jejího systematického a logického zařazení v Listině základních práv a svobod, základním lidským právem, jehož ochrana je zaručena mimo jiné i Ústavou. Článek 4 Ústavy proklamuje, že *základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci*. Žádný článek soudní soustavy tedy nesmí bez právního důvodu odmítnout argumentaci opřenou o základní práva a svobody, tedy i o porušení náboženské svobody, jak individuální tak kolektivní. Zároveň tento článek představuje povinnost státu zajistit existenci a fungování soudní soustavy, která bude garancí nezávislé a nestranné soudní kontroly.¹² V článku 87 odst. 1 písm. d) Ústavy se pak konstatuje, že *ústavní soud rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod*. Tímto článkem se zaručuje soudní ochrana náboženské svobody. Ústavní stížnost představuje subsidiární prostředek k ochraně základních práv a svobod. Její použití předpokládá vyčerpání všech ostatních procesních prostředků k ochraně práv stěžovatele.

Listina základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) řadí systematicky právo na náboženskou svobodu do hlavy druhé, oddílu prvního, nazvaného Základní lidská práva a svobody, konkrétní úpravu pak nalezneme v čl. 15 a čl. 16.¹³

Než však přistoupíme k analýze článku 15 a 16 Listiny, je důležité zmínit i hlavu první Listiny. Podle názoru Ústavního soudu¹⁴ se vyznačují úvodní články Listiny

¹¹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

¹² KLÍMA, Karel a kolektiv. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2009. 79-80 s.

¹³ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

zvláštní povahou - mají charakter toliko základních, obecných ustanovení a principy obsažené v těchto člancích se vztahují na všechna základní práva a svobody zahrnuté do Listiny a jsou východiskem při jejich výkladu.

Porušení zmíněných ustanovení Listiny proto samostatně napadat nelze, resp. nejsou sama o sobě bezprostředně aplikovatelná, vždy je nutno také uvést konkrétní, především hmotné základní právo nebo svobodu a tomu odpovídající ustanovení Listiny, eventuálně mezinárodního dokumentu, jež bylo údajně porušeno.¹⁵

Jak již bylo řečeno v kapitole první, článek první Listiny stanoví, že *lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti a právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.*

Velmi podstatné ustanovení ve smyslu vztahu státu a církví a náboženských společností představuje čl. 2 Listiny. V ustanovení prvního odstavce deklaruje, že *stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání.* Tímto je vyjádřen demokratický princip laického státu, podobně jako v některých státech Evropy např. ve Francii, Německu, Španělsku, Portugalsku. Z důvodové zprávy k zákonu č. 3/2002 Sb. vyplývá, že český stát v souladu se svými ústavními předpisy nesmí preferovat žádné náboženské vyznání ani ateismus. Nesmí nikoho diskriminovat pro jeho náboženství, víru nebo ateismus a to ani přímo ani nepřímo. Taková ústavní úprava v České republice odpovídá i náboženské či nenáboženské orientaci obyvatelstva ve státě. Nelze proto spojovat úkony státu s úkony náboženskými nebo protináboženskými či ateistickými neboť by tím byla dotčena práva obyvatel jiného náboženského nebo nenáboženského smýšlení a vyznání.¹⁶ Listina stanoví limity státu ve vztahu k ideologiím a k náboženství i institucím, které jsou jejich nositeli. Tímto se vyjadřuje demokratická idea laického státu i státu neideologického v tom smyslu, že se neváže a nepodřizuje žádné výlučné ideologii, ale předpokládá jejich reálnou pluralitu. Stát se nesmí vázat na žádné náboženské vyznání a preferovat je. Naopak vůči každému náboženskému vyznání i ateismu musí vystupovat neutrálně – laicky. Představitelé státu pak nemohou své státní povinnosti spojovat s náboženskými úkony. Vylučuje se tímto i každá taková právní úprava vztahů mezi státem a církvemi,

---

¹⁴ např. usnesení Ústavního soudu ze dne 24. října 2000, I. ÚS 305/2000, U 40/20 SbNU 357, Charakter úvodních článků Listiny základních práv a svobod, dostupné z www.nalus.usoud.cz

¹⁵ KLÍMA, K. et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2 rozšíř. vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 952

¹⁶ dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?o=3&t=919>

kteřá by zakládala jakékoliv státní náboženství nebo státní církve a obdařovala je privilegii. V rozporu s tímto článkem by byla i situace, kdyby jakékoliv akty spojené s náboženským vyznáním, které by činily církve nebo náboženské společnosti, měly zavazovat stát. Vnitřní normy církví a náboženských společností nemohou být uplatňovány v rozporu s normami státu v limitech stanovených v čl. 15 a čl. 16 Listiny. Stát pak není ani těmito vnitřními normami vázán. Stejně jako je zakázáno touto ústavní normou státu a jeho představitelům upřednostňovat či zvýhodňovat kterékoli náboženství, byť jsou v souladu s principy obsaženými v Listině, nesmí ani preferovat či diskriminovat za týchž podmínek ateismus či jiné nenáboženské či protináboženské teorie.¹⁷

Článek 3 Listiny v odst. 1 pak dále stanoví, že *základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení*. V odst. 3 je zaručeno, že *nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod*. Důvodová zpráva k zákonu č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech uvádí, že stát musí práva zaručená tímto článkem Listiny zaručit na celém svém území, vůči každému (územní výsost) a musí je zaručit každému občanu, ať žije kdekoli (personální výsost). Stát musí uvedené principy zaručit ve všech oblastech, a to i v oblasti územní samosprávy - v obcích a krajích. Stát nemůže ani ve vnějších vztazích připustit nerovnost či privilegia, jež by některé skupiny občanů zvýhodňovaly nebo znevýhodňovaly, pokud jde o jejich náboženství a víru ve vztahu k jiným náboženstvím.¹⁸

V článku 4 Listiny odst. 1 se stanoví, že *povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích jen při zachování základních práv a svobod*. Odst. 2 pak dodává, že *meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou základních práv a svobod upraveny pouze zákonem*. Zákonná omezení základních práv a svobod musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky a při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být

---

¹⁷ PAVLÍČEK, Václav. Ústava a ústavní řád České republiky: Komentář 2. díl Práva a svobody. 2. doplněné a podstatně rozšířené vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2002, str. 46-47.

¹⁸ Dostupné z <http://www.psp.cz>, sněmovní tisk č. 919/0, 3. volební období 1998-2002, digitální depozitář

šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.

Čl. 15 Listiny – právo na náboženskou svobodu – forum internum

Nejdůležitější články k ochraně náboženské svobody v Listině představují článek 15 ve spojení s článkem 16. Článek 15 v odst. 1 větě první proklamuje, že *svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena*. Ve větě druhé pak dodává, že *každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání*. Proklamace svobody myšlení, víry a práva spojená se svědomím jako vnitřní záležitost každého člověka má význam pro další navazující ustanovení, kterými se tyto vnitřní myšlenkové pochody jednotlivce projevují navenek.

Záruky svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání v tomto článku navazují na článek 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, který zakazuje státu vázat se na výlučnou ideologii nebo na náboženské vyznání. Podle Pavlíčkova komentáře k Listině základních práv a svobod má stát shora uvedené svobody zaručit ústavními a zákonnými normami i svou činností. Stát má poskytnout ochranu každému, kdo by byl pro uplatnění svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání diskriminován či jinak ponížen.¹⁹ Uvedené svobody mají univerzální povahu, a tudíž se nevztahují pouze na občany České republiky, ale na každého člověka.²⁰

Ze znění tohoto článku věty první vyplývá, že nikdo, tedy ani orgány veřejné moci či představitelé státu, ani jiné subjekty, např. politické strany, církve, náboženské společnosti či jednotlivci, nesmí rozhodovat o tom, co si má nebo nemá člověk myslet, co má být v souladu s jeho svědomím a jaké má být jeho náboženské vyznání.²¹

Každý člověk je tak chráněn před jakýmkoli společenskými strukturami usilujícími o jeho podmanění ve sféře duševního a duchovního života. Právě na takových zásadách do

---

¹⁹ PAVLÍČEK, Václav, et al. *Ústava a ústavní řád České republiky: Komentář 2. díl Práva a svobody*. 2. Praha: Linde Praha a.s., 2002, str. 164

²⁰ Tamtéž

²¹ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státověda II. díl: Ústavní právo České republiky, část 2*. Praha: Linde Praha, 2004., str. 113.

lidské integrity spočívala nadvláda oficiální církevní či náboženské ideologie, tak totalitní státně-politické režimy 20. století.²²

Pojem svědomí zmíněný v tomto článku není právně jednoznačný. Může být chápán odlišně různými náboženskými i společenskými skupinami. Stát vycházející z čl. 2 odst. 1 Listiny chápe svědomí jako složku lidského nitra posuzující nebo určující jednání člověka z hlediska jeho mravních nebo jinak určených zásad. Svědomí je u každého jednotlivce individuální, byť na něj mají vliv společnost, kultura, náboženství, atd..

Věta druhá ústavně garantuje svobodu víry a vyznání jednak pozitivně – právo vyznávat jakoukoli víru nebo náboženské vyznání a takto se též projevat, tak negativně – tzn. právo být ušetřen vlivu jakékoli víry nebo náboženství, jenž si jednotlivec nepřeje. Ústavně se tímto provádí zásada náboženského pluralismu a tolerance.²³ Touto větou se proklamuje právo každého změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání. Pojem víra je uveden vedle pojmu náboženství a lze tím tedy rozumět i jinou víru než náboženství, tedy jakékoli přesvědčení, zpravidla nezaložené na poznacích vědy. Toto právo se neomezuje pouze na vnitřní přesvědčení, ale zahrnuje i právo určitým způsobem jednat, například přestoupit ze sdružení vyznávajícího určité náboženství nebo víru do jiného sdružení, nebo z nich vystoupit. Stát má pak povinnost zřídit takové zákonné mechanismy, které umožní jednotlivcům tak učinit.²⁴

Toto ustanovení Listiny základních práv a svobod provádí zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech. Ten ve svém § 2 odst. 2 rozvádí článek 15 Listiny ve vztahu k nezletilým dětem, jimž také zaručuje právo na svobodné náboženské vyznání a zároveň opravňuje zákonné zástupce nezletilých dětí, usměrňovat děti v této oblasti způsobem odpovídajícím jejich rozvíjejícím se schopnostem.²⁵

---

²² PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státověda II. díl: Ústavní právo České republiky, část 2*. Praha: Linde Praha, 2004., str. 113.

²³ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státověda II. díl: Ústavní právo České republiky, část 2*. Praha: Linde Praha, 2004., str. 115

²⁴ PAVLÍČEK, Václav, et al. *Ústava a ústavní řád České republiky: Komentář 2. díl Práva a svobody. 2*. Praha: Linde Praha a.s., 2002, str. 166

²⁵ KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině. 2 rozšířené vyd.* Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 1082.

Článek 15 v odst. 3 Listiny stanoví, že *nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud je to v rozporu s jeho svědomím nebo s jeho náboženským vyznáním. Podrobnosti stanoví zákon.* Toto ustanovení navazuje na obsah svobody svědomí a náboženského vyznání zaručené v prvním odstavci tohoto článku. Právo nebýt nucen vykonávat vojenskou službu z náboženských důvodů není výslovně stanoveno v žádné z mezinárodních úmluv, jimiž je Česká republika vázána. I když je výjimka v tomto ustanovení formulována univerzálně, vztahuje se jen na toho, kdo by jinak této povinnosti podléhal.²⁶

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky (čl. 4) a zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování zakotvují všeobecnou brannou povinnost. Od roku 2004 již není vykonávána jako prezenční vojenská služba, ale občan má brannou povinnost pouze v době ohrožení státu a v době válečného stavu. Zákon o branné povinnosti a jejím zajišťování v § 6 počítá s případem, kdy občan z důvodu svého svědomí nebo náboženství odmítá plnit svou brannou povinnost. Taková osoba může odůvodněným prohlášením vojenskou službu odmítnout a to do 15 dnů ode dne předání rozhodnutí o schopnosti vykonávat vojenskou službu, nebo ode dne vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu. Zároveň jsou však tyto osoby povinny podílet se na obraně státu jiným vhodným způsobem.²⁷

Článek 15 Listiny představuje dle mého názoru dostatečnou pojistku zaručující všem svobodnou volbu, a to v případě, že se rozhodnou vyznávat určité náboženství nebo být bez vyznání. Zároveň je zaručena i možnost změnit své náboženství nebo víru, což možná zní zcela samozřejmě, ale v mnoha zemích světa (např. Afghánistán, Saudská Arábie, Súdán, Jemen, Irán, ...) představuje odklon od víry nedovolené jednání, které je trestáno i smrtí.

---

²⁶ PAVLÍČEK, Václav, et al. *Ústava a ústavní řád České republiky: Komentář 2. díl Práva a svobody*. 2. Praha: Linde Praha a.s., 2002, str. 169

²⁷ KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2 rozšířené vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 1083

Čl. 16. Listiny – právo projevovat své náboženství nebo víru – forum externum

Článek 16 odst. 1 zaručuje, že *každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu*. Tímto článkem se rozvádí předchozí článek Listiny proklamující právo na vnitřní přesvědčení jednotlivce. Jedná se o ustanovení, které umožňuje, aby jednotlivec svému právu podle čl. 15 propůjčil vnější formu. Svoboda náboženského vyznání by tedy zůstala nenaplněna, pokud by neobsahovala práva v tomto ustanovení čl. 16 Listiny uvedené. Jde o speciální úpravu vzhledem k ustanovení o svobodě projevu v článku 17 Listiny. Právo shromažďovat a sdružovat se za účelem uplatnění náboženství nebo víry pak představuje speciální ustanovení k svobodě shromažďovací a sdružovací.²⁸ Výčet možností, kterými může kdokoliv (bez rozdílu státního občanství) toto právo projevovat, je pouze demonstrativní.²⁹ Pojem veřejně je v této souvislosti třeba vykládat tak, že jde o místo veřejně přístupné nebo místo, na které je přístup veřejnosti umožněn. Bohoslužbou se má na mysli obřad související s uctíváním boha u jakéhokoliv vyznání (křesťanského, židovského, muslimského,...) podle pravidel daného náboženství. Vyučování náboženství představuje také jednu z forem náboženské svobody a je ústavně chráněno. Vztahuje se na vyučování ve školách i v soukromí. Vyučování náboženství ve školách je zejména zajištěno v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, a to zřízením škol církevních a škol náboženských společností. Listina poskytuje ochranu projevům náboženství nebo víry uskutečňovaným obřady a náboženskými úkony. Obřady nejsou pouze kultovní úkony, ale i jiné činnosti – například rituální příprava pokrmů, které jednotlivé náboženství od svých příslušníků požadují.³⁰

Inspirací pro znění tohoto článku jsou mezinárodní dokumenty, zejména Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1945 a z ní vycházející Mezinárodní pakt o

---

²⁸ PAVLÍČEK, Václav, et al. *Ústava a ústavní řád České republiky: Komentář 2. díl Práva a svobody*. 2. Praha: Linde Praha a.s., 2002, str. 171

²⁹ KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2 rozšířené vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009 str. 1087

³⁰ PAVLÍČEK, Václav, et al. *Ústava a ústavní řád České republiky: Komentář 2. díl Práva a svobody*. 2. Praha: Linde Praha a.s., 2002, str. 171

občanských a politických právech a dále pak Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Tento článek Listiny je dále rozveden v dalších zákonech. Jedná se např. o:

- zákon č. 84/1990 Sb. v § 4 odst. 1. písm. b, o právu shromažďovacím, ve znění pozdějších předpisů, podle kterého nepodléhají oznamovací povinnosti shromáždění pořádaná církvemi nebo náboženskými společnostmi v kostele nebo v jiné modlitebně, procesí, poutě a jiné průvody a shromáždění sloužící k projevům náboženského vyznání.

- zákon č. 83/1990 Sb., o právu sdružovacím, ve znění pozdějších předpisů, se podle § 1 odst. 3. písm. c) nevztahuje na církve a náboženské společnosti a sdružování v nich je upraveno zvlášť a to v zákoně č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech.

- zákon č. 220/1999 Sb., o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze, ve znění pozdějších předpisů, který v § 21 stanoví, že voják má právo svobodně projevovat náboženství nebo víru a to v době svého osobního volna, nebrání-li tomu povinnosti, které vyplývají z výkonu vojenské činné služby. Důvodová zpráva k tomuto zákonu dále rozvádí, že vojákům se umožňuje po celou dobu výkonu vojenské služby svobodně projevovat své náboženské vyznání nebo víru. Každý voják bude tedy moci buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně pořádat nebo se zúčastňovat bohoslužeb, vyučování náboženství, provádět náboženské úkony a zachovávat obřady, omezení tohoto práva spočívá tedy pouze v tom, že to vše může voják provádět pouze v době osobního volna.

- zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, zajišťuje odsouzenému v § 20 právo na poskytování duchovních a dalších obdobných služeb sledujících humanitární cíle. Věznice musí umožnit konat zpravidla v době pracovního klidu společné náboženské obřady odsouzených, přičemž účast na náboženských obřadech je dobrovolná. Důvodová zpráva k zákonu dodává: „*Právo odsouzených na duchovní a další obdobné služby sleduje humanitární cíle ve smyslu*

zákona o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností. Jedná se o významnou formu pomoci, která napomáhá k rozvoji mravního cítění pachatelů, akceptaci viny a projevení lítosti za spáchaný trestný čin. To vše má význam pro další život odsouzeného“.

Odstavec 2 čl. 16 Listiny představuje ústavní záruku nezávislosti církví a náboženských společností na státních orgánech a stanoví, že *církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech*. Své vnitřní záležitosti si řídí církev a náboženské společnosti samostatně. Tato nezávislost je tedy základem tzv. církevní autonomie (náboženské samosprávy). Jedná se o netypické lidskoprávní ustanovení Listiny, které není klasickým lidským právem, ale je zárukou nezávislosti církví a náboženských společností. Církev a náboženské společnosti mohou v rámci těchto oprávnění svobodně vydávat vnitřní předpisy, pokud nejsou v rozporu s obecně závaznými právními předpisy, poskytovat duchovní služby, vyučovat i vychovávat své duchovní i laické pracovníky ve vlastních školách, organizovat svá shromáždění bez oznámení. Církev a náboženské společnosti určují osoby vykonávající duchovenskou činnost podle svých vnitřních předpisů a stát uznává povinnost mlčenlivosti osob pověřených touto duchovenskou činností.³¹

Tento odstavec vyjadřuje kolektivní práva věřících a charakterizuje oddělení církví a náboženských společností od státu. Pojem „jiné církevní instituce“ se zřejmě vztahuje i k náboženským společnostem, které se za církev nepovažují, opačný výklad by byl v rozporu s principem rovnosti všech lidí bez ohledu na jejich náboženství, jak předpokládá čl. 1 a čl. 4 Listiny.

Tímto ustanovením bylo zrušeno předchozí právo státu spolurozhodovat nebo i rozhodovat o obsazování církevních úřadů. Ve vztahu k církvi římskokatolické toto právo přešlo z panovníka na vládu po vzniku Československé republiky a bylo znovu dohodnuto v Modu vivendi mezi Vatikánem a československou vládou v roce 1928.

Předpokládá se, že stát zajistí vnější dohled z hlediska zachování zákonů v těchto sdruženích, zejména pak s ohledem na hodnoty uvedené v odstavci 4 tohoto článku. Církev a náboženské společnosti v rámci těchto oprávnění mohou svobodně

---

³¹ PAVLÍČEK, Václav, et al. *Ústava a ústavní řád České republiky: Komentář 2. díl Práva a svobody 2.* Praha: Linde Praha a.s., 2002, str. 174

určovat své náboženské učení a obřady, vydávat vnitřní předpisy, pokud nejsou v rozporu s obecně závaznými právními předpisy, poskytovat duchovní a hmotné služby, vyučovat a vychovávat své duchovní a laické pracovníky ve vlastních školách a jiných zařízeních i na vysokých školách bohosloveckých a bohosloveckých fakultách za podmínek stanovených obecně závaznými předpisy, organizovat bez omezení svá shromáždění, zřizovat a provozovat vlastní zdravotnická zařízení a zařízení sociálních služeb a účastnit se na poskytování těchto služeb i ve státních zařízeních v souladu s obecně závaznými právními předpisy.

Církev a náboženské společnosti pověřují osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu této činnosti dle jejich vnitřních předpisů a obecně závazných právních předpisů, posuzují způsobilost těchto osob k výkonu duchovenské činnosti a podle toho určují jejich zařazení, ustanovují do funkce rovněž učitele náboženství. Stát pak uznává povinnost mlčenlivosti osob pověřených vykonávat duchovenskou činnost.³²

V důvodové zprávě k zákonu č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, je uvedeno, že Listina nepreferuje žádný způsob projevu náboženské svobody a víry v církvích a náboženských společnostech, ani mimo ně, a nikomu nemůže být bráněno, aby tak činil dle vlastní volby. Církev a náboženské společnosti jsou tak hlavními, nikoli však výlučnými vyjadřovateli náboženského přesvědčení občanů. Při respektování principu rovnosti mezi jednotlivci navzájem i mezi sdruženími navzájem při zajišťování náboženské svobody musí být na toto ustanovení vzat zřetel.

V čl. 16 odst. 3 je řečeno, že *zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách*. Listina tímto ustanovením svěřuje zákonu, aby stanovil podmínky vyučování náboženství na státních školách. To znamená, že na státních školách se takové vyučování připouští a běžným zákonem toto právo nelze vyloučit. Ve vztahu ke školám soukromým pak platí, že je věcí zřizovatele, zda vyučování náboženství umožní. Ani v takovém případě ovšem nemohou být porušeny zásady uvedené v Listině a v dalších ústavních normách, jež zakazují diskriminaci z důvodu náboženství nebo víry. Státní školy se nesmí vázat na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání, musí být laická

---

³² PAVLÍČEK, Václav, *Komentář k Ústavě a ústavnímu řádu České republiky*, str. 173-174

a vyloučit jakoukoliv preferenci či diskriminaci ve vztahu k náboženské výchově. Stát i církve pak odpovídají za to, že ve výuce náboženství nebudou překročeny limity stanovené v odst. 4 tohoto článku, a že děti nebudou vystaveny působení v duchu nesnášenlivosti, či diskriminace založené na náboženství nebo víře.³³

Vyučovat náboženství na státních školách mohou pouze ty církve a náboženské společnosti, které podle zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech mají tzv. zvláštní oprávnění podle § 7 odst. 1 písm. a) tohoto zákona. Podle zákona č. 564/2004 Sb. je pak možné vyučovat náboženství jako nepovinný předmět, pokud o to projeví zájem alespoň 7 žáků (a to i z různých ročníků a tříd).³⁴

Odstavec 4 článku 16 Listiny obsahuje pojistku, a to ve shodě stejně jako nejdůležitější mezinárodními dokumenty týkající se náboženské svobody, umožňující omezení výkonu práv církví a náboženských společností, když stanoví, že *výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých*. Ze znění tohoto ustanovení vyplývají tři podmínky, které musí být současně splněny:

1. omezení musí vyplývat ze zákona,
2. omezení musí být z legitimního důvodu,
3. omezení musí být v demokratické společnosti nezbytné.

Meze výkonu všech práv obsažených v tomto článku se nevztahují na svobody vyjádřené v čl. 15 Listiny.

Žádná norma nižší právní síly než zákon nesmí výkon těchto práv omezovat. To ostatně vyplývá i z čl. 4 Listiny. Zákon tak může učinit v tom případě, že jsou taková opatření nezbytná v demokratické společnosti pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví, mravnosti, práv a svobod druhých. Tyto taxativně uvedené hodnoty jsou chápány alternativně, nikoliv kumulativně. Postačí tedy, aby omezující opatření bylo provedeno pro ochranu jen jedné z těchto hodnot. Listina v tom výčtu používá velmi obecných pojmů a nechává na zákonné úpravě, aby je specifikovala.

---

³³ PAVLÍČEK, Václav, *Komentář k Ústavě a ústavnímu řádu České republiky*, str. 174

³⁴ KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2 rozšířené vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009 str. 1090

V zásadě identicky vyjadřuje toto omezení Mezinárodní pakt o občanských a politických právech v čl. 18 a Úmluva o lidských právech a základních svobodách v čl. 9 odst. 2. Při výkladu tohoto ustanovení bude tedy použitelná i rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva.³⁵

Prováděcí úpravu čl. 16 odst. 4 nalezneme v zákoně č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, který ve svém textu výslovně žádné ustanovení o omezení výkonu práv neobsahuje. V § 5 ovšem hovoří o činnostech, jež nejsou dovoleny pro církve a náboženské společnosti, které chtějí vzniknout a dále vyvíjet svou činnost na území České republiky.

Není dovolena činnost církví a náboženských společností, která:

1. je v rozporu s právními předpisy,
2. ohrožuje práva, svobody a rovnoprávnost osob a jejich sdružení,
3. ohrožuje demokratické základy státu, jeho suverenitu, nezávislost a územní celistvost,
4. je v rozporu s ochranou veřejné mravnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví, principy lidskosti a snášenlivosti a bezpečnosti občanů,
5. popírá nebo omezuje osobní, politická nebo jiná práva fyzických osob pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání nebo sociální postavení, rozněčuje nenávist a nesnášenlivost z těchto důvodů, podporuje násilí nebo porušování právních předpisů,
6. omezuje osobní svobodu osob zejména tím, že využívá psychický a fyzický nátlak k vytvoření závislosti, která vede k fyzickému, psychickému a ekonomickému poškození těchto osob a jejich rodinných příslušníků, k poškození jejich sociálních vazeb včetně omezování psychického vývoje nezletilých a omezování jejich práva na vzdělání, zabraňuje nezletilým přijmout zdravotní péči odpovídající zdravotním potřebám,
7. je utajována vcelku nebo v některých částech, stejně jako organizační struktura církve a náboženské společnosti a vazby na zahraniční složky.

---

³⁵ PAVLÍČEK, Václav, *Komentář k Ústavě a ústavnímu řádu České republiky*, str. 175

Zákon č. 3/2002 Sb. pak upravuje postup pro případ, že se takové činnosti dopustí církev nebo náboženská společnost, která žádá o registraci. Ministerstvo kultury takový subjekt odmítne zaregistrovat. Pokud se takového jednání dopustí církev nebo náboženská společnost, která již zaregistrována je, má Ministerstvo kultury dvě možnosti:

- 1) zahájit řízení o zrušení registrace podle § 22 odst. 1 písm. c) zákona č. 3/2002 Sb., kterému musí vždy předcházet výzva k nápravě a upuštění od nezákonného jednání,
- 2) odebrat církvi nebo náboženské společnosti ve smyslu § 21 zákona č. 3/2002 Sb. oprávnění k výkonu zvláštních práv podle §7 odst. 1 za předpokladu, že dojde k opakovanému porušování povinností při působení registrované církve a náboženské společnosti podle zvláštního právního předpisu nebo dohody s orgánem státní správy. Podle odstavce třetího se pak rozhodnutí ministerstva o zrušení oprávnění k výkonu zvláštních práv registrované církve a náboženské společnosti týká všech zvláštních práv podle § 7 odst. 1.

2.2. *Mezinárodní smlouvy*

Univerzalitu práva na náboženskou svobodu vyjadřuje i jeho zakotvení v mezinárodních dokumentech. Mezinárodní dokumenty uvedené v této podkapitole nepředstavují zdaleka veškeré mezinárodní dokumenty týkající se náboženské svobody, nýbrž jsou zde uvedeny ty, které považují z hlediska mezinárodněprávní ochrany náboženské svobody za klíčové.

2.2.1 **Všeobecná deklarace lidských práv**

Tato deklarace byla přijata Valným shromážděním OSN 10. prosince 1948. Deklarace představuje právně nezávazný dokument, který je pro svou autoritu uznáván po celém světě, ačkoliv se nejedná o mezinárodní smlouvu. Nejznámější katalog lidských práv obsahuje i články, jež se týkají náboženství a náboženské svobody. Jedná se o článek 2 odst. 1, který stanoví, že *každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.*

Dále čl. 26 odst. 2, který má za cíl pomocí vzdělání dosáhnout snášenlivosti a přátelství mezi náboženskými skupinami, proklamuje, že *vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a k posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Má napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a všemi skupinami rasovými i náboženskými, jakož i k rozvoji činnosti Spojených národů pro zachování míru.*“

Nejdůležitější ustanovení týkající se náboženské svobody v tomto dokumentu představuje článek 18, jež stanoví, že *každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; toto právo zahrnuje v sobě i volnost změnit své náboženství nebo víru, jakož i svobodu projevat své náboženství nebo víru sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo bohoslužbou a zachováním obřadů. Z tohoto článku je zřejmé, že ačkoliv je Všeobecná deklarace lidských práv, jak bylo výše řečeno, právně nezávazným dokumentem, promítá se její text do základních dokumentů států. V případě ústavního pořádku České republiky je podobnost tohoto článku s článkem 16 Listiny základních*

práv a svobod víc než zřejmá a Všeobecná deklarace lidských práv byla pro českého ústavodárce nespornou inspirací.

2.2.2. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a jeho První opční protokol vstoupily v platnost v roce 1976. Signatáři tohoto Paktu byly jak západní státy, tak státy východního bloku, proto bylo potřeba při jeho sepisování nalézt „minimální obecný standart lidských práv“, na jehož dodržování se mohly všechny strany shodnout.³⁶ Pakt hodnotově vychází z Všeobecné deklarace lidských práv, ovšem je mnohem podrobnější a obsáhlejší a na rozdíl od Všeobecné deklarace lidských práv je právně závazný. Problematiku náboženské svobody upravuje ve čtyřech odstavcích článku 18. Formulace jednotlivých ustanovení tohoto klíčového článku pro ochranu náboženské svobody je následující. Odst. 1 *každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Toto právo zahrnuje v sobě svobodu vyznávat nebo přijmout náboženství nebo víru podle vlastní volby a svobodu projevat své náboženství nebo víru sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou, zachováním obřadů a vyučováním.* Odst. 2.: *„Nikdo nesmí být podroben donucování, které by narušovalo jeho svobodu vyznávat nebo přijmout náboženství nebo víru podle své vlastní volby.* Odst. 3.: *„Svoboda projevat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předpisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných.* Odst. 4.: *„Státy, smluvní strany Paktu, se zavazují respektovat svobodu rodičů, a tam, kde je to vhodné, poručníků, zajistit náboženskou a morální výchovu svých dětí podle vlastního přesvědčení rodičů nebo poručníků.“*

Kontrolní mechanismus dodržování Mezinárodního paktu o občanských a politických právech představuje Výbor pro lidská práva. Ten je nezávislým smluvním orgánem složeným z 18 expertů, státních příslušníků smluvních stran Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, avšak zvolených a působících jako soukromé

---

³⁶ POTOČNÝ, Miroslav; Ondřej, Jan. *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část.* 5. rozšíř. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck. 2006, s. 95.

osoby. Funkce Výboru jsou upraveny v Paktu a Opčním protokolu. V první řadě Výbor plní funkce v rámci obligatorní procedury, kdy státy podávají zprávy o opatřeních, přijatých k uvedení práv uznaných v tomto Paktu v život, a o pokroku, jehož bylo při užívání těchto práv dosaženo. Výbor je prostuduje a pak předkládá své zprávy a "obecné připomínky" smluvním stranám Paktu. Připomínky může spolu s kopiemi zpráv obdržných od států předat také Hospodářské a sociální radě OSN. Zprávy států ani "obecné připomínky" se ovšem nezabývají jednotlivými případy porušení lidských práv, nýbrž se týkají celkové situace v dodržování závazků vyplývajících z Paktu v dané zemi. V případě druhého kontrolního mechanismu Paktu se jedná o fakultativní proceduru, která se může uplatnit pouze ve vztazích mezi státy, které učinily prohlášení, že uznávají příslušnost Výboru přijmout a posoudit oznámení jednoho státu o tom, že jiný stát neplní své závazky podle tohoto Paktu. Tato mediační forma řešení sporů se v praxi neuplatnila. Mnohem významnější je posuzování individuálních stížností. Výbor je oprávněn dostávat a posuzovat oznámení od jednotlivců, podléhajících jurisdikci smluvní strany Opčního protokolu, kteří si stěžují, že se stali oběťmi porušení některého z práv stanovených v Paktu tímto státem, a vyčerpali všechny vnitrostátní opravné prostředky. Sdělení názoru Výboru nemají právní povahu závazných rozsudků. Přesto se Výbor nespokojí s vyjádřením názoru o porušení Paktu, ale informuje stát o tom, která opatření má provést a následně kontroluje jejich realizaci.³⁷

2.2.3. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Druhým dokumentem, který byl přijat v rámci Organizace spojených národů v roce 1966 vedle Paktu o občanských a politických právech, je Pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Pakt se dotýká náboženské svobody prvně v článku 2 odst. 2, který zakazuje diskriminaci také z důvodu náboženství, když stanoví, že *státy, smluvní strany Paktu, se zavazují, že zaručí, že práva formulovaná v tomto Paktu budou se uskutečňovat bez jakéhokoli rozlišování podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního a sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení*. Za druhé potom v souvislosti s právem na vzdělání v článku 13 odst. 1. a 3.

---

³⁷ HENDRYCH, Dušan a kolektiv, *Právní slovník*, 3. vydání, C. H. Beck, 2009

Odst. 1 proklamuje, že *státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého na vzdělání. Souhlasí, že vzdělání bude směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a smyslu pro její důstojnost a posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Souhlasí, že vzdělání má umožnit všem osobám účinnou účast ve svobodné společnosti, napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a všemi rasovými, etnickými a náboženskými skupinami, jakož i k rozvoji činnosti Organizace spojených národů pro zachování míru.* Odst. 3 pak doplňuje, že *státy, smluvní strany Paktu, se zavazují respektovat svobodu rodičů, případně poručníků, zvolit pro jejich děti jiné školy než ty, které byly zřízeny veřejnými orgány, které odpovídají takové minimální úrovni vzdělání, jaké je stanovena nebo schválena státem, a zjišťovat náboženskou a morální výchovu jejich dětí ve shodě s jejich vlastním přesvědčením.*“

Další dokumenty o lidských právech

Mezi klíčové dokumenty z hlediska mezinárodněprávní ochrany náboženské svobody přijaté v rámci Organizace spojených národů s univerzální působností kromě tří výše zmíněných dokumentů patří řada dalších smluv. Liší se od Deklarace a Paktů tím, že se zabývají jen určitými oblastmi porušení lidských práv, nebo pouze právy určitých kategorií osob, které vyžadují zvláštní ochranu³⁸.

2.2.4. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia

Tato Úmluva byla přijata Valným shromážděním OSN dne 08. 12. 1948. Ve svém článku 2 dává výčet jednání, která představují dle této Úmluvy zločin genocidy: *kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaných v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou:*

- a. usmrcení příslušníků takové skupiny;*
- b. způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;*

---

³⁸ BENEŠ, Roman. Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966 [online]. E-polis.cz, 24. březen 2005. [cit. 2010-11-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/pravo/54-system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>>

- c. *úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;*
- d. *opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;*
- e. *násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.*

2.2.5. Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace

Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace z roku 1965 zavázala státy k přijetí nezbytných legislativních opatření pro zajištění využívání vyjmenovaných lidských práv bez diskriminace (s odkazem na Pakty). Ke kontrole dodržování této Úmluvy byl zřízen Výbor pro odstranění rasové diskriminace.³⁹ V čl. 5 Úmluvy se smluvní státy zavazují k zákazu všech forem rasové diskriminace, mimo jiné i při užívání práva na svobodu myšlení, svědomí a náboženství.

2.2.6. Deklaraci o odstranění všech forem nesnášenlivosti a diskriminace založené na náboženství nebo víře

Deklarace byla přijata na základě rezoluce Valného shromáždění OSN č. 36/55 dne 25. listopadu 1981. Z formulace jejího názvu vyplývá, že se jedná o deklaraci, a proto je tento dokument právně nezávazný.

Dokument obsahuje osm článků. V čl. 1 odst. 1. vyjadřuje záruku práva na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Toto právo zahrnuje svobodu vyznání náboženství či jakékoliv víry podle své volby a svobodu projevat své náboženství či svoji víru buď individuálně nebo ve společenství s ostatními na veřejnosti či soukromě, vyznáním, dodržováním, vykonáváním a vyučováním. Článek 2 až 4 zakazuje diskriminaci ze strany státu, institucí, skupiny osob nebo jednotlivé osoby na základě náboženství nebo víry. Výrazy nesnášenlivost a diskriminace založená na náboženství či víře představují podle Deklarace „jakékoliv rozlišování, vyloučení, omezení či preferování založené na náboženství či víře, jehož účelem či účinkem je zmaření či

---

³⁹ BENEŠ, Roman. Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966 [online]. E-polis.cz, 24. březen 2005. [cit. 2010-11-18]. Dostupné z <<http://www.e-polis.cz/pravo/54-system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>>

porušení uznání, požívání či výkonu lidských práv a základních svobod na základě rovnosti.“ Státům Deklarace přikazuje „přijmout účinná opatření k zabránění a odstranění diskriminace z důvodu náboženství či víry při uznání, výkonu a požívání lidských práv a základních svobod ve všech oblastech, občanského, hospodářského, politického, sociálního a kulturního života.“ Článek 5 upravuje práva rodičů a dětí. Rodiče nebo zákonní zástupci mají podle odst. 1. „právo organizovat život uvnitř rodiny v souladu se svým náboženstvím či vírou s přihlédnutím na morální výchovu, v níž by podle jejich názoru dítě mělo být vychovááno.“ Dle odst. 3. pak dítě musí být chráněno před jakoukoliv formou diskriminace z důvodu náboženství nebo víry. Odstavec pátý pak přikazuje, aby náboženské praktiky a praktiky víry, ve kterých je dítě vychovááno nepoškozovaly jeho fyzické nebo duševní zdraví nebo jeho celkový vývoj. Článek 6 obsahuje demonstrativní výčet svobod, které tvoří právo na svobodu myšlení, svědomí, náboženství a víry. Článek 7 přikazuje recipovat práva a svobody z této Deklarace do národního zákonodárství takovým způsobem, aby je mohl každý využívat. Článek 8 pak zakazuje chápání Deklarace jako omezující nebo odchylné od jakéhokoliv práva vyhlášeného ve Všeobecné deklaraci lidských práv a Mezinárodních paktech o lidských právech.

Deklarace dle mého názoru trpí některými drobnými dílčími nedostatky. Například nerozlišuje mezi pojmy diskriminace a nesnášenlivost, dále pak v ní chybí zákaz k podněcování k náboženské nesnášenlivosti. V článku 1 pak není výslovně vyjádřeno právo změnit své náboženství, což ovšem částečně kompenzuje článek 8 Deklarace.

2.2.7. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále také jen „EÚLP“) vstoupila v platnost 4. listopadu 1950. V ČSFR byla podepsána 21. února 1991 a ratifikována 18. března 1992. Jedná se na rozdíl od výše uvedených mezinárodněprávních dokumentů s univerzální povahou o regionální smlouvu.

EÚLP představuje katalog občanských a politických práv, který zabezpečuje západoevropský standart jejich ochrany a zavádí instituci, která má rozhodovat o individuálních stížnostech občanů, kterým vnitrostátní orgány jejich vlastního státu,

který je signatářem této úmluvy, neposkytly ochranu při prosazování práv z této Úmluvy, a to Evropský soud pro lidská práva.

Evropský soud pro lidská práva (dále také jen „ESLP“) byl zřízen Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolu č. 11 jako institucionální mechanismus ke kontrole dodržování lidských práv. Hlavní inovační přínos tkví v tom, že poprvé umožnil jak všem smluvním stranám, tak i každému jednotlivci podávat stížnosti na porušení chráněných práv v některém ze států smluvních stran Úmluvy. Takto zahájené řízení přitom může vyústit v konečný a závazný rozsudek ESLP a případně i rozhodnutí o „spravedlivém zadostiučinění“ (v peněžní formě) pro poškozeného.

Kontrolu dodržování EÚLP původně zajišťovaly dva smluvní orgány (Evropská komise pro lidská práva a ESLP) a jeden politický orgán Rady Evropy (Výbor ministrů) se sídlem ve Štrasburku. Se vstupem v platnost Protokolu č. 11 však došlo od 1. 11. 1998 k nahrazení komise a soudu novým ESLP (jednotným a permanentně zasedajícím orgánem).⁴⁰

Otázku náboženské svobody v EÚLP nalezneme v článku 9 (svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání), ve kterém se stanoví, že *každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů.*

EÚLP upravuje tedy v tomto odstavci svobodu projevat své přesvědčení nebo náboženské vyznání navenek (forum externum) tím, že provádí výčet čtyř typů projevu. Je to bohoslužba, vyučování, provádění náboženských úkonů a zachovávání obřadů. Svoboda projevat své náboženské vyznání v sobě zahrnuje také „právo pokoušet se přesvědčit svého blízkého,“⁴¹ avšak nesmí nabýt takové intenzity, kdy by se již jednalo o proselytismus.⁴²

Čl. 9 odst. 2 upravuje omezení svobody projevat své přesvědčení nebo náboženské vyznání navenek, když stanoví, že *svoboda projevat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou*

---

⁴⁰ HENDRYCH, Dušan a kolektiv, *Právní slovník*, 3. vydání, C.H:Beck, 2009

⁴¹ Kokkinakis v. Řecko, rozsudek z 25. května 1993, Série A č. 260-A

⁴² Larissis a další v. Řecko, rozsudek z 24. února 1998, Sbírka rozsudků a rozhodnutí 1998 – I

nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných. Stát tedy může omezit náboženskou svobodu, pokud její projev ohrožuje svobody a práva jiných nebo narušuje veřejný pořádek. Pokud ESLP dojde k názoru, že došlo k zásahu do práv a svobod, které chrání EÚLP, musí následně zkoumat, zda zásah splňuje následující podmínky. Zásah tedy musí být stanoven zákonem (musí být předvídatelný), dále musí směřovat k legitimnímu cíli (v případě čl. 9 odst. 2 EÚLP se jedná o veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného pořádku, zdraví, mravnost nebo ochranu práv a svobod jiných) a musí být přiměřený, tedy musí jít o zásah nezbytný v demokratické společnosti.⁴³

2.2.8. Úmluva o právech dítěte

Úmluvu o právech dítěte byla přijata Valným shromážděním dne 20. 11. 1989 a pro ČSFR vstoupila v platnost dne 6. 2. 1991. V této úmluvě jsou náboženská práva dětí zmíněna zejména v následujících člancích. V čl. 2 se státy zavazují zabezpečit práva všem dětem bez jakékoliv diskriminace, tedy i na základě náboženství. Čl. 14 odst. 1 uznává právo dítěte na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Dále v čl. 14 odst. 2 se uznávají práva a povinnosti rodičů usměrňovat dítě při výkonu jeho práva na svobodu myšlení, svědomí a náboženství způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem. Čl. 30 zakazuje odpírat dítěti náležející mimo jiné k náboženské menšině právo společně s příslušníky této menšiny vyznávat a praktikovat své vlastní náboženství.

2.2.9. Konkordát

Mezinárodní smlouva mezi Českou republikou a Apoštolským stolcem byla podepsána dne 25. 07. 2002. Tato smlouva ovšem nebyla v České republice ratifikována. Obsahem této smlouvy mělo být zejména uznání subjektivity Apoštolského stolce, přizpůsobení

---

⁴³ Sudre, Frédéric. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Přeložil Jiří Malenovský. 2. rozšíř. vyd. Brno: Nakladatelství Masarykova univerzita Brno. 1997, s. 121 – 126.

diecézí a územních administratur státním hranicím, manželství uzavřená v rámci církevního obřadu, zřizování a provozování církevních škol, výuka katolického náboženství ve školách, duchovenská a pastorační služba (i právo vykonávat ji v ozbrojených sborech, nemocničních, vězeňských a jiných zařízeních). V neposlední řadě pak garance náboženské svobody státem v souladu s jeho právním řádem.⁴⁴

Smlouva se nezabývá platností předchozího *Modu vivendi*, který měl být dočasnou smlouvou, a ponechává tuto otázku otevřenou. Upravuje některá práva katolické církve a roli kanonického práva v otázkách, které přísluší vnitrostátnímu zákonodárství.

S ohledem na formulaci čl. 10 Ústavy ČR, zaručujícího přednost mezinárodních smluv před zákonem, se tato smlouva dostala do konfliktu s požadavkem svrchovanosti státu, svrchovanosti zákona a rovnosti všech náboženských sdružení, neboť právně preferuje církev katolickou. Poslanecká sněmovna proto tuto smlouvu odmítla.⁴⁵ Důvodem k odmítnutí této smlouvy byla i neústavnost některých jejích jednotlivých ustanovení. V České republice jsou práva církví i jednotlivců na svobodné projevení a realizaci víry zakotvena v ústavním pořádku, jmenovitě v Listině základních práv a svobod. Tato práva zahrnují různé aspekty svobodného výkonu víry jednotlivců a nezávislost církví a náboženských společností na státních orgánech při správě jejich záležitostí. Ústavní pořádek České republiky přitom vychází z principu nekonesfésního státu a zákon č. 3/2002 Sb. pak jednotlivá práva konkretizuje, avšak nemůže je nikterak omezit. Právě takové omezení bylo důvodem, proč Ústavní soud v minulosti zrušil určitá ustanovení zákona č. 3/2002 Sb. z důvodu neústavnosti. Konkordát jakožto mezinárodní smlouva pak má podle článku 10 Ústavy přednost před vnitrostátním právem a v případě rozporu se automaticky postupuje podle mezinárodní smlouvy. Konkordát by tedy udělil katolické církvi zcela jiné záruky, které jiné církve nemají a mít nemohou. Tím se automaticky vytvoří právní nerovnost mezi církvemi, neboť ty církve, které nemají právní subjektivitu podle mezinárodního práva veřejného (a to jsou všechny církve vyjma katolické), nemohou platně uzavřít žádnou mezinárodní smlouvu, která by měla přednost před zákonem. Konkordát by tak katolické církvi navíc

---

⁴⁴ DAVID, Zdeněk. *Konkordát pro XXI.století*. www.pravnik.cz [online]. Dostupné z: <http://www.pravnik.cz/a/185/konkordat-pro-xxi-stoleti.html>

⁴⁵ PAVLÍČEK, Václav. *O české státnosti 3, Demokratický a laický stát. Právní postavení církví*, nakladatelství Karolinum, 2009, str. 190

zajišťoval práva bez toho, aby musela splnit povinnosti, které vnitrostátní zákon, požaduje po církvích ostatních. Sem patří mimo jiné zákaz omezování svobody náboženského vyznání (§ 5, písm. b) zákona č. 3/2002 Sb.). Navíc registraci nebo oprávnění k výkonu zvláštních práv lze jednotlivým církvím podle zákona odebrat, avšak po ratifikaci konkordátu budou privilegia katolické církvi trvale zachována, a to i v případě, když výše uvedená kritéria, požadovaná nyní vnitrostátním církevním zákonem, plnit nebude. Tím se nastolí riziko, že při případném zpřísnění kritérií může být činnost nekatolických církví omezena, ačkoliv katolická církev bude mít svá práva zachována.

Otázka potřebnosti této smlouvy zůstává otevřená. Domnívám se, že náboženská svoboda je katolické církvi zaručena dostatečně již českým právním řádem. Dle mého názoru k ratifikaci současného znění smlouvy nedojde. Vznikne-li však potřeba v budoucnu uzavřít novou smlouvu, musí být její obsah konformní s českými zákony.

2.3. Zákonná úprava v České republice

Základní kámen úpravy náboženské svobody a zároveň i českého konfesního práva tvoří zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (dále též jen zákon o CNS), ze dne 27. 11. 2001, jenž nabyl účinnosti dne 7. 1. 2002. Tímto zákonem byl zrušen zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností.

Co se týká legislativy v polistopadovém období po roce 1989, nebyl zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností zdaleka prvním počinem zákonodárce. Přijetí tohoto zákona v červenci roku 1991 předcházelo:

- zrušení náboženských trestných činů v trestním zákoně č. 140/1961 Sb. – a to trestných činů zneužívání náboženské funkce, maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi, porušování zákona o právu rodinném. Tyto trestné činy byly zrušeny zákonem č. 159/1989 Sb. ze dne 13. 12. 1989,
- přijetí zákona č. 16/1990 Sb., které znamenalo zrušení § 7 zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, z čehož plyne, že od účinnosti tohoto zákona již stát nezasahuje jak do vnitřních záležitostí církví a náboženských společností, tak do ustanovování církevních funkcionářů. Pozitivním způsobem byla tato zásada nezasahování státu do církevních záležitostí vyjádřena o rok později v Listině základních práv a svobod.
- novelizace zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Od 1. 1. 1991 byly dotace na platy duchovních a částečně i na věcné vklady poskytovány státem přímo ústředím jednotlivých církví.
- přijetí zákona č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, které znamenalo pro některé řeholní řády a kongregace navrácení 72 objektů ke dni 19. 7. 1990. Tímto krokem se měly zmírnit a odčinit křivdy proti náboženské svobodě, které se staly v době totality.

- přijetí zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ze dne 21. 5. 1991. Tento zákon ve svém § 29 obsahuje tzv. „blokační paragraf“. Dle tohoto ustanovení majetek, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské řády a kongregace, nelze převádět do vlastnictví jiným osobám a to až do přijetí zákonů o tomto majetku. Pozitivní přínos tohoto paragrafu zastihují dva hlavní nedostatky tohoto ustanovení. Zaprvé část církevního majetku již byla převedena z vlastnictví státu do vlastnictví obcí před účinností uvedeného zákona, tj. 24. 6. 1991, za druhé výše zmíněné zákony, které se měly přijmout, aby mohlo dojít k vypořádání církevního majetku, byly schvalovány v době česko-slovenského napětí v roce 1992, které vedlo jak k rozdělení státu na Českou republiku a Slovenskou republiku, tak k neschválení těchto zákonů Federálním shromážděním ČSFR. Jelikož se ani v po vzniku samostatné republiky Parlamentu České republiky nepodařilo vyřešit otázku odškodnění církví, platí blokační paragraf dodnes, ačkoliv zcela jistě zákonodárce v době jeho schvalování počítal s tím, že jeho naplnění nastane v dohledné době.

- novelou č. 234/1992 Sb. zákona o rodině účinnou od 1. 7. 1992 byla znovu zavedena v České republice možnost volby formy uzavření manželství. Sňatek, který byl uzavřen před orgánem registrované církve nebo náboženské společnosti, měl stejné právní účinky jako sňatek civilní.

Zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, ze dne 4. 7. 1991, který nabyl účinnosti dne 1. 9. 1991, upravoval právo každého projevovat své náboženství nebo víru sám i společně s jinými, měnit je, být bez náboženského vyznání, šířit některá z těchto přesvědčení, nebýt k žádnému nucen, právo zákonných zástupců rozhodovat o náboženské výchově dětí do dovršení 15 let jejich věku a rozhodovat o přihlášení těchto dětí do církevních škol a škol náboženských společností. Dále pak osahoval úpravu právního postavení církví a náboženských společností, jakož i pravidla registrace církví a náboženských společností. Tento zákon byl pak doplněn zákonem České národní rady č. 161/1992 Sb., o registraci církví a náboženských společností, který stanovil podmínky registrace nových církví.

Po deseti letech od přijetí zákona č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, byl po zákonodárné iniciativě, která započala již v roce 1999, přijat nový **zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností** a o změně některých zákonů, ze dne 27. 11. 2001. Zůstává otázkou, zda bylo potřeba přijímat zákon nový a zda by nestačila pouze novelizace staršího zákona. Zákonodárce se ovšem rozhodl pro variantu první a jeho dalším krokem bylo zrušení nevyhovujícího zákona č. 161/1992 Sb., o registraci církví a náboženských společností, který stanovil, že pro registraci církve nebo náboženské společnosti je zapotřebí nejméně 10 000 zletilých osob, které se hlásí k této církvi nebo náboženské společnosti a mají trvalý pobyt na území České republiky. Toto kvorum se zdálo jako nepřijatelně vysoké.

V rozporu s principy zakotvenými v čl. 2 odst. 1 a v čl. 16 odst. 2 Listiny však nedošlo však ke zrušení zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, který byl přijat po nástupu komunistického režimu jako nástroj ekonomické a politické kontroly církví. Registrovaným církvím a náboženským společnostem, které mají oprávnění k výkonu tzv. zvláštních práv, poskytuje stát na základě tohoto zákona stanovenou úhradu osobních požitků duchovních, působících jako zaměstnanci církví v duchovní správě, v církevní administrativě nebo v ústavech pro výchovu duchovních, pakliže o to církev nebo náboženská společnost požádá. Dále jsou hrazeny náklady spojené s bohoslužbami a jinými náboženskými úkony. Stát má dále poskytovat v odůvodněných případech zvláštní pomoc i na mimořádné věcné náklady. Odluka státu od církve tak v České republice není zavedena.⁴⁶

2.3.1. Zákon o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů byl za 10 let své platnosti již šestkrát novelizován a dvakrát byla ústavnost tohoto zákona předmětem zkoumání Ústavního soudu. Skládá se ze 7 částí následujícího znění:

---

⁴⁶ Pavlíček V. a kolektiv: Ústavní právo a státověda, II. Díl. Ústavní právo České republiky. 1 úplné vydání. Praha: Leges, 2011, str. 556-557

Část první: svoboda náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností

hlava I. – úvodní ustanovení (§1 - §3)

hlava II. – církve a náboženské společnosti (§4 - §8)

hlava III. – registrace církve a náboženské společnosti, svazu církví a náboženských společností a přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv (§9 - §15)

hlava IV. – evidované právnické osoby (§15a - §16a)

hlava V. – rejstříky registrovaných církví a náboženských společností, svazů církví a náboženských společností a evidovaných právnických osob (§17 - §20)

hlava VI. – zrušení a zánik registrované církve a náboženské společnosti, svazu církví a náboženských společností a evidované právnické osoby, zrušení oprávnění registrované církve a náboženské společnosti k výkonu zvláštních práv (§21 - §26)

hlava VII. – společná, přechodná, zmocňovací a závěrečná ustanovení (§27 - §30)

Část druhá: zrušena (§31)

Část třetí: změna zákona o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (§32)

Část čtvrtá: změna zákona o výkonu vazby (§33)

Část pátá: změna zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem (§34)

Část šestá: zrušena (§35)

Část sedmá: účinnost (§36)

Části druhá až šestá představují novelizace zákona související se zavedením dvoustupňové registrace církví a náboženských společností. Příloha k zákonu obsahuje výčet 21 církví a náboženských společností, které jsou ke dni přijetí zákona považovány za registrované v druhém stupni.⁴⁷

Z důvodové zprávy k zákonu o CNS vyplývá, že hlavní principy úpravy v tomto zákoně a důvody jeho přijetí jsou zejména soulad s Ústavou České republiky, Listinou a mezinárodními smlouvami o lidských právech jak ve vztahu státu a církví a náboženských společností, tak v úrovni náboženské svobody individuální i kolektivní,

---

⁴⁷ HRDINA, Antonín Ignác. *Náboženská svoboda v právu České republiky*. Praha: Nakladatelství a vydavatelství EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2004. 82s.

liberalizace přístupu církví a náboženských společností k nabytí postavení právnické osoby podle právního řádu České republiky, konkretizace podmínek vzniku a působení církví a náboženských společností, metoda uznávání církví a náboženských společností státem, kterou je registrace podle obecných předpisů ve správním řízení, jehož výsledky jsou přezkoumatelné soudy, zajištění jistoty třetích osob, respektování úprav působení církví a náboženských společností ve veřejné sféře podle zvláštních právních předpisů a respektování kontinuity práv a povinností církví a náboženských společností uznaných v České republice před účinností tohoto zákona.

Návrh zákona o CNS byl kritizován jak církvemi a náboženskými společnostmi, tak politiky a prezidentem. Senátory mu bylo vytýkáno, že snižuje dosažený standart nabitých práv v oblasti náboženské svobody, omezuje poslání církví a náboženských společností, omezuje autonomii církví a zvyšuje státní reglementaci, prezident kritizoval zejména to, že návrh zákona církvím a náboženským společnostem znemožňuje samostatně zřizovat a provozovat vlastní zdravotnická zařízení a zařízení sociálních služeb. Po schválení zákona o CNS v Poslanecké sněmovně, nebyl ovšem schválen Senátem. Poslanecká sněmovna na tomto zákoně setrvala, prezident republiky Václav Havel odmítl zákon podepsat, a tak musela Poslanecká sněmovna přehlasovat dne 7. 1. 2002 i suspenzivní veto prezidenta.

2.3.2. Přezkoumání ústavnosti zákona č. 3/2002 Sb. Ústavním soudem

Dne 13. 2. 2002 podala skupina 21 senátorů návrh Ústavnímu soudu na zrušení celého zákona č. 3/2002 Sb. (alternativně pak na zrušení mnoha v návrhu vypočtených ustanovení). Senát v tomto návrhu znovu opakoval výtky, které vznesl již při schvalování zákona (tj. snížení standardu nabitých práv, zvýšení státní reglementace) a dále dodal, že zákon nerespektuje svébytné postavení církví a náboženských společností, zvyšuje možnost kontroly a vlivu státu na církve a bezdůvodně omezuje jejich práva.

Ústavní soud se zaměřil ve svém nálezu ze dne 27. 11. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 6/02, vyhlášeným pod č. 4/2003 Sb., na 3 hlavní problémy⁴⁸:

---

⁴⁸ Při zpracování následujícího rozboru nálezu Ústavního soudu jsem vycházela z textu nálezu Ústavního soudu ze dne 27. listopadu 2002, Pl.ÚS 6/02, 4/2003 Sb., N 146/28 SbNU 295, Postavení církví a náboženských společností - vztah státu a církve, dostupné z www.nalus.usoud.cz a z článku: PŘIBYL,

1. Dispozice církví a náboženských společností se ziskem z podnikání
2. Aplikace principu proporcionality
3. Zužující pojetí církevních právnických osob

Ad 1)

Podnikatelské aktivity církví zákon o CNS upravoval především v § 27 odst. 4 a 5. Oba tyto odstavce skupina senátorů napadla. Odst. 4 obsahoval demonstrativní výčet (uvozený slovem „zejména“) příjmů církví a náboženských společností:

Příjmy církve a náboženské společnosti tvoří zejména:

- a) *příspěvky fyzických a právnických osob,*
- b) *příjmy z prodeje a z pronájmu movitého, nemovitého a nehmotného majetku církví a náboženských společností,*
- c) *úroky z vkladů,*
- d) *dary a dědictví,*
- e) *sbírky a příspěvky z části výtěžků podle zvláštního zákona,*
- f) *půjčky a úvěry,*
- g) *příjmy z podnikání nebo z jiné výdělečné činnosti,*
- h) *dotace.*

Tento odstavec shledal Ústavní soud nadbytečným, nikoli však protiústavním. Pro nedůvodnost tedy návrh na jeho zrušení zamítl.

Odst. 5 stanovil, že *předmět podnikání a jiné výdělečné činnosti musí být vymezen v základním dokumentu registrované církve a náboženské společnosti. Podnikání a jiná výdělečná činnost církve a náboženské společnosti mohou být pouze její doplňkovou výdělečnou činností a dosažený zisk smí být použit jen k naplnění cílů činnosti církve a náboženské společnosti.* Problém tohoto ustanovení spočívá v souvislosti s § 3 zákona o CNS, který obsahuje definici církví a náboženských společností, neboť je poněkud zužující ve srovnání s předchozí právní úpravou:

„církví a náboženskou společností se pro účely tohoto zákona rozumí: dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo

---

Stanislav. Význam nálezu Ústavního soudu ČR č. 4/2003 Sb. pro vývoj vztahů státu a církví v ČR. *Revue církevního práva.* 3/2004, č. 29. s. 202 – 212

*soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby.*⁴⁹

V taxativním výčtu činností, pro které mohou být církve a náboženské společnosti zakládány, chybí tradiční služby jako je charita a sociální činnost. Z toho vyplývá, že pokud se církve mohly zaměřovat pouze na činnosti, které mají převážně duchovní charakter, nemohly by podnikat právě v oblasti charity a sociálních služeb. Podnikání v jiné výdělečné činnosti bylo taktéž zakázáno. Ačkoliv důvodová zpráva k novému zákonu takovéto jednání nezakazovala, výchozím textem pro interpretaci musel být samotný text zákona, a proto se Ústavní soud rozhodl zrušit závěr napadaného usnesení⁵⁰. Odůvodnil to mimo jiné tím, že církve a náboženské společnosti jako soukromoprávní korporace mohou zásadně činit vše, co není zákonem výslovně zakázáno (čl. 2 odst. 3 Listiny a čl. 2 odst. 4 Ústavy).

Ad 2)

K principu proporcionality se Ústavní soud vyjádřil při zkoumání ústavnosti § 21 odst. 1 písm. b) zákona v původním znění:

Ministerstvo zahájí řízení o zrušení oprávnění k výkonu zvláštních práv: pokud registrovaná církev a náboženská společnost nezveřejňuje každoročně výroční zprávu podle § 7 odst. 3

Ústavní soud poměřoval, zda nesplnění administrativní povinnosti má mít za následek odnětí práva na výkon zvláštních práv a došel k názoru, že dle principu proporcionality toto ustanovení vykazuje znaky protiústavnosti a proto ho také zrušil.

Ad 3)

Církevní právnické osoby byly v novém zákoně mimo jiné zmíněny v § 6 odst. 2:

Registrovaná církev a náboženská společnost může navrhnout k evidenci orgán církve a náboženské společnosti nebo řeholní a jinou církevní instituci založenou v církvi a

---

⁴⁹ Definice církví a náboženských společností v §4 zákona č. 308/1991 Sb.: *Církví nebo náboženskou společností se podle tohoto zákona rozumí dobrovolné sdružení osob stejné náboženské víry v organizaci s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy a obřady.*

⁵⁰ A to text: a dosažený zisk smí být použit jen k naplnění cílů činnosti církve a náboženské společnosti

náboženské společnosti podle jejich vnitřních předpisů za účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry jako právnickou osobu podle tohoto zákona (dále jen "církvní právnická osoba")

a dále v § 28 odst. 5:

Registrovaná církev a náboženská společnost je povinna doplnit ve lhůtě do 1 roku ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona údaje o evidovaných církevních právnických osobách podle tohoto zákona orgánem k tomu určeným v jejím základním dokumentu. Nejsou-li údaje o církevní právnické osobě doplněny v této lhůtě, ministerstvo vyzve registrovanou církev a náboženskou společnost k doplnění údajů v termínu nejméně 30 dnů ode dne doručení výzvy. Nedoplní-li registrovaná církev a náboženská společnost údaje ve stanoveném termínu, ministerstvo může podle povahy nedoplněných údajů evidenci církevní právnické osoby zrušit. U církevních právnických osob existujících déle než 50 let lze nahradit doklad o založení podle § 16 odst. 2 písm. a) tohoto zákona čestným prohlášením příslušné církve a náboženské společnosti.

Církev a náboženské společnosti mohly zakládat církevní právnické osoby podle zákona o CNS, pokud působily: „za účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry“. Pokud se tedy zakládala právnická osoba z jiného důvodu, např. jako škola, nemocnice, nadace, charitativní zařízení, musela se podrobit úpravě občanského zákoníku a tím by byly postaveny na roveň ostatním právnickým osobám. Odtržení těchto právnických osob od jejich církevních zakladatelů považuje Ústavní soud za protiústavní a v rozporu s čl. 16 odst. 2 Listiny, který říká, „že církve a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustanovují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují duchovní a jiné řeholní instituce nezávisle na státních orgánech“. Ústavní soud dále rozvádí rozdíl mezi deklaratorní evidencí právnických osob a konstitutivní registrací. Ačkoliv zákon o CNS uvádí (např. v § 6 odst. 2), že se jedná o evidenci těchto právnických osob, Ústavní soud se domnívá, že jde o skrytou registraci, neboť z právně teoretického hlediska při evidenci právnických osob má nastat daleko mírnější režim, proto také k evidenci může být navržena již založená instituce a účinky založení se datují zpětně. Mezi evidencí a registrací, tak jak je upravena v tomto zákoně,

neexistuje významnějšího rozdílu, neboť ministerstvo posuzuje podmínky vzniku takové právnické osoby. Ústavní soud tedy zrušil obě tato ustanovení, přičemž argumentoval snahou o minimální zásahy státu a odhalením evidence jako skryté registrace.

Ústavní soud nepovažoval za nutné rušit další části zákona, ale pouze zdůraznil, že musí být vykládány konformně s ústavním pořádkem.

Ústavní soud tedy návrhu na zrušení zákona č. 3/2002 Sb. zčásti vyhověl, když zrušil ustanovení:

- § 6 odst. 2
- § 21 odst. 1 b)
- část ustanovení § 27 odst. 5 věty druhé: a dosažený zisk smí být použit jen k naplnění cílů činnosti církve a náboženské společnosti.
- § 28 odst. 5

Odlíšná stanoviska k výkladu § 6 odst. 1 vyslovili ústavní soudci Jiří Malenovský a Pavel Holländer. Tito zejména nesouhlasili s názorem, který zazněl v odůvodnění nálezu, že právní existence řady církví a náboženských společností vyplývá z jiných normativních právních systémů a státní moc tak nemůže jejich „obecnou právní způsobilost“ vytvořit, ale pouze ji respektovat. Na základě zásady svrchované rovnosti není Česká republika povinna uznat stejné postavení církve, jaké se církvi dostává od jiného státu. Takový závazek by České republice mohl vzniknout jen na základě mezinárodní smlouvy s tímto jiným státem. „České republice nevyplývá povinnost uznat preexistující právní subjektivitu církví (náboženských společností) ani z mezinárodního práva. Neukládá jí to žádná norma obecného mezinárodního práva, ani žádná mezinárodní smlouva, včetně univerzálních či evropských úmluv o lidských právech.“ Také ani z Listiny nebo Ústavy ČR nevyplývá tato povinnost. Dále také uvádějí, že demokratický právní stát „nesmí svévolně bránit v jejich vstupu do veřejného života, a že musí všem církvím garantovat pro nabývání statusu právnické osoby rovné podmínky.“ Podmínky návrhu na registraci stanoví § 10 zákona č. 3/2002 Sb., který Ústavní soud nijak nezpochybil. Proto docházejí k závěru, že „institut registrace církví je tak ústavně nesporným výrazem volného uvážení zákonodárce.“

Za právně rozpornou lze považovat i argumentaci Ústavního soudu návrhem Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů, nehledě na to, že souhlas s ratifikací této mezinárodní smlouvy byl později Poslaneckou sněmovnou zamítnut.⁵¹

2.3.3. Úprava v zákoně č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností

Podle zákona o CNS vzniká církev dobrovolným sdružením fyzických osob. Taková societa svébytně rozhoduje o věcech spojených s vyznáváním víry, organizací náboženského společenství a o vytváření církevních institucí. Církev nesmí používat název, který by ji mohl zaměnit s jinou již registrovanou církví. Právníkem osobou se církev stává registrací podle zákona o CNS. Pro registraci Ministerstvem kultury je nutné předložit petici podepsanou nejméně 300 osobami, které se k církvi hlásí a jsou občany České republiky nebo na jejím území mají trvalý pobyt, jsou způsobilé k právním úkonům a dosáhly 18 let.⁵²

Dalšími podmínkami podle § 10 zákona č. 3/2002 Sb. pro registraci je stručná charakteristika církve, jejího učení a poslání, dále pak zápis o založení církve na území České republiky a základní dokument. Zákon o CNS ukládá Ministerstvu kultury, aby tyto dokumenty přezkoumalo co do formálních náležitostí a dále pak soulad činnosti se zákonem i celým právním řádem České republiky.⁵³

Podle zákona č. 308/1991 Sb. bylo registrováno 21 církví a náboženských společností. Dalších 11 církví a náboženských společností bylo registrováno podle zákona 3/2002 Sb.. Podle tohoto zákona jsou registrovány i 2 svazy církví a náboženských společností a to Vojenská duchovní služba a Ekumenická rada církví v České republice. O církvi husitské se v současné době vede registrační řízení.

---

⁵¹ Pavlíček V. a kolektiv: Ústavní právo a státověda, II. Díl. Ústavní právo České republiky. 1 úplné vydání. Praha: Leges, 2011, str. 562-563

⁵² Pavlíček V. a kolektiv: Ústavní právo a státověda, II. Díl. Ústavní právo České republiky. 1 úplné vydání. Praha: Leges, 2011, str. 558-559

⁵³ KLÍMA, K. et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2 rozšíř. vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 1089

Pět církví a náboženských společností nebylo podle zákona o CNS registrováno.⁵⁴ Důvodem jejich nezaregistrování byly především důvody formální. Například přípravný výbor Ekumenické církve svatého Jana Jeruzalémského, řádu rytířů Rhodosu a Malty vzal svůj návrh na registraci zpět a řízení bylo zastaveno. V dalších případech Ukrajinské řeckokatolické církve i Židovského Centra Chai byl návrh na registraci zamítnut. V obou případech mimo jiné proto, že na podpisových arších nebylo dostatek podpisů. U Ukrajinské řeckokatolické církve 22 podpisů nepocházelo od členů a u Židovského Centra Chai vyšlo najevo, že některé podpisy byly zfalšovány.⁵⁵

Církev a náboženská společnost mají v současné době podle zákona o CNS 3 možnosti existence. První způsob je bez registrace, za druhé jako zaregistrované a za třetí zaregistrované s možností výkonu tzv. zvláštních práv. Výrazem zvláštní práva se rozumí oprávnění, které zákonodárce uděluje na základě zákona o CNS. Církvím a náboženským společností se umožňuje díky nim vstup do takových oblastí veřejné sféry, kam nemohou běžně vstupovat ostatní právnické osoby.⁵⁶ Výkon těchto zvláštních oprávnění tedy představuje jakýsi druhý stupeň registrace a je pro církev a náboženskou společnost možný pouze za splnění tří podmínek podle § 11 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb.:

- 1) je registrována podle tohoto zákona nepřetržitě ke dni podání návrhu nejméně 10 let,
- 2) zveřejňovala každoročně 10 let před podáním tohoto návrhu výroční zprávy o činnosti za kalendářní rok,
- 3) plní řádně závazky vůči státu a třetím osobám.

Dále pak návrh na přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv podle § 11 odst. 4 musí obsahovat podpisy tolika zletilých občanů České republiky nebo cizinců s trvalým pobytem v České republice hlásících se k této církvi a náboženské společnosti, kolik činí nejméně 1 promile obyvatel České republiky podle posledního sčítání lidu. 21 církví a náboženských společností, které byly uvedeny v příloze zákona o CNS, mají

---

⁵⁴ Viz příloha 1, 2 a 3 této práce

⁵⁵ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Neúspěšné návrhy na registraci náboženských společností podle zákona 3/2002 Sb. v letech 2002-2006*. Dostupné z www.dspace.upce.cz

⁵⁶ PŘIBYL, Stanislav. *Pojetí tzv. "zvláštních práv" církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb.* In: *Revue církevního práva*. 1/2004. č. 27. s. 7 – 21

podle § 28 odst. 1 možnost výkonu těchto zvláštních práv zachovanou.⁵⁷ Taxativní výčet těchto zvláštních oprávnění je proveden v § 7 odst. 1 zákona o CNS:

- a) vyučovat náboženství na státních školách podle zvláštního právního předpisu,
- b) pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu duchovenské služby v ozbrojených silách České republiky, v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, zabezpečovací detence, ochranné léčení a ochranná výchova,
- c) být financována podle zvláštního právního předpisu o finančním zabezpečení církví a náboženských společností,
- d) konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky podle zvláštního právního předpisu,
- e) zřizovat církevní školy podle zvláštního právního předpisu,
- f) zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství, je-li tato povinnost tradiční součástí učení církve a náboženské společnosti nejméně 50 let; tím není dotčena povinnost překazit trestný čin uložená zvláštním zákonem.

Zákon o CNS neřeší problematiku financování církví a náboženských společností a problematiku tzv. majetkového narovnání mezi státem na jedné straně a církvemi a náboženskými společnostmi na straně druhé. Financování církví a náboženských společností je v současné době zajišťováno dle zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o přímé financování ze státního rozpočtu. K majetkovému narovnání mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi prozatím také nedošlo. Poslanecká sněmovna však v roce 2012 podpořila vládní návrh zákona o majetkovém narovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Stát by dle tohoto návrhu vydal majetek za 75 miliard korun a poskytnul církvím a náboženským společnostem finanční náhradu ve výši 59 miliard korun. Návrh zákona vychází z principů, že naturální vydání původního církevního majetku se bude týkat pouze majetku, který je nyní ve vlastnictví státu, zejména pak nemovitostí ve vlastnictví Pozemkového fondu a Lesů České republiky.

---

⁵⁷ Znění § 28 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb.: „Církvě a náboženské společnosti, které ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona vyvíjely svou činnost jako registrované ze zákona, se považují za registrované podle tohoto zákona. Jejich seznam je uveden v příloze k tomuto zákonu. Rozsah oprávnění k výkonu zvláštních práv podle § 7 odst. 1, které mají tyto církve a náboženské společnosti ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona, zůstává zachován.“

Osobami povinnými k vydání věcí oprávněným osobám jsou pak pouze stát a státní organizace, nikoli právnické a fyzické osoby či obce a kraje. Za nevydaný majetek náleží církvím a náboženským společnostem náhrada, jež bude splácena po dobu 30 let. Součástí majetkového vypořádání je i opuštění principu financování platů duchovních a dalších výdajů církví a náboženských společností ze státního rozpočtu podle zákona č. 218/1949 Sb. Zároveň by přijetí tohoto zákona znamenalo i zrušení tzv. blokačních ustanovení zákona o půdě a zákona o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby.

2.4. Ostatní prameny (zákonné i podzákonné) týkající se náboženské svobody

Kromě shora uvedených právních předpisů jsou právní poměry církví a náboženských společností jakož i úprava náboženské svobody řešeny i dalšími normami z různých právních odvětví, především pak ale správního práva. Tyto normy můžeme rozlišovat na ty, jimž je tematicky věnován celý právní předpis a pak jako častější případ ty normy, ve kterých je ustanovení týkající se náboženské svobody a právního postavení církví a náboženských společností pouze dílčí úpravou. V těchto předpisech se náboženské svobody a postavení církví a náboženských společností týkají především ustanovení, která mají sloužit ke konkretizaci tzv. zvláštních práv církví a náboženských společností.

Do skupiny právních předpisů, jež se náboženské svobodě a postavení církví a náboženských společností věnují celistvě, můžeme například zařadit:

- Zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 163/1990 Sb., o bohosloveckých fakultách, v platném znění
- Vyhláška Federálního ministerstva práce a sociálních věcí č. 571/1990 Sb., o odměňování učitelů náboženství, v platném znění
- Nařízení vlády České republiky č. 132/2009 Sb., o úhradě osobních požitků duchovním církví a náboženských společností, v platném znění
- Vyhláška č. 547/2006, kterou se mění vyhláška Ministerstva kultury č. 232/2002 Sb., kterou se provádí zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, v platném znění

Do druhé skupiny patří mnoho předpisů upravujících náboženskou svobodu a právní postavení církví a náboženských společností pouze okrajově, dílčím způsobem. Dle jednotlivých odvětví je můžeme rozdělit následovně:

Rodinné právo:

- *Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů – upravuje uzavření manželství církevní formou – viz §4a, §4b, §10*
- *Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů – viz §13, §25, §97*
- *Zákon č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů – stanoví určité povinnosti pro oddávající duchovní- viz §5 odst. 1, §12, §25*

Školství:

- *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů*
- *Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů – viz § 14 - Učitel náboženství*
- *Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů – viz §2 a §20*

Daně a cla:

- *Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů*

Diskriminace:

- *Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů – viz §6*

Armáda:

- *Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů - viz § 6 odmítnutí mimořádné služby z důvodu svědomí nebo náboženského vyznání*
- *Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, ve znění pozdějších předpisů - viz §52*
- *Zákon č. 220/1999 Sb., o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze, ve znění pozdějších předpisů*

předpisů – viz §21, §22

- *Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů – viz § 2 odst. 4, §43 a §44-47*
- *Zákon č. 587/2004 Sb., o zrušení civilní služby, ve znění pozdějších předpisů*

Vězeňství:

- *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů – viz §16 odst. 1, §20, §43*
- *Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů – viz §15 Duchovní a sociální služby*

Bezpečnostní sbory:

- *Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů – viz § 16, § 45, § 77*

Trestní právo:

- *Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů – trestné činy § 356 - Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod, § 400 – Genocidium, § 401- Útok proti lidskosti, § 402 - Apartheid a diskriminace skupiny lidí, § 403 - Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, § 413 - Perzekuce obyvatelstva*
- *Zákon 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů – viz § 3*

Shromažďovací a spolčovací právo:

- *Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů – viz §1 odst. 3 písm. c), § 12 odst. 3 písm. a)*
- *Zákon č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím, ve znění pozdějších předpisů – viz §4, §10*

Pohřebnictví:

- *zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů - viz § 3, § 7, § 16, § 17, § 20, § 28*

Hromadné sdělovací prostředky:

- *Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů – viz § 12, § 31, § 48, § 49*

Shromažďování finančních prostředků:

- *Zákon č. 117/2001 Sb., o veřejných sbírkách a o změně některých zákonů (zákon o veřejných sbírkách), ve znění pozdějších předpisů – viz § 2 písm. b)*

Autorské právo:

- *Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů – viz § 35 Užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního*
- *Zákon č. 191/1999 Sb., o opatřeních týkajících se dovozu, vývozu a zpětného vývozu zboží porušujícího některá práva duševního vlastnictví a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů – viz § 14*

Ochrana osobních údajů:

- *Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů – viz § 4 písm. b)*

Cizinecký režim:

- *Zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců, ve znění pozdějších předpisů – viz § 1 odst. 2 písm. c)*
- *Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů – viz § 41, § 137, § 139, § 179*

3. Rozhodování Ústavního soudu:

Ochrana náboženské svobody v právním státě má být zaručena i orgány soudní moci. Ústavní soud jako specifický orgán ochrany ústavnosti má přispívat svými rozhodnutími k ochraně ústavně zaručených práv osob, jak fyzických, tak právnických. V rozhodnutích Ústavního soudu se mají promítat ústavními zákony zaručené práva a svobody.

Ústavní soud ve svých rozhodnutích zpravidla opakuje, že není běžnou třetí instancí v systému všeobecného soudnictví, nýbrž se jedná o orgán, který má na starosti ochranu ústavnosti.

Náboženská svoboda je, jak již bylo v předchozích kapitolách řečeno, základním lidským právem. V případě porušení tohoto práva, je možné se po vyčerpání všech ostatních zákonných prostředků, obrátit i na Ústavní soud. V posledních dvaceti letech Ústavní soud nejčastěji rozhodoval v rámci náboženské svobody ve věci odepření výkonu vojenské služby z důvodu náboženského přesvědčení. Jedná se například o tato rozhodnutí:

- Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. dubna 1995, sp. zn. I. ÚS 26/95, U 11/3 SbNU 347, Rozdíl mezi odepřením a odkladem vojenské služby
- Nález Ústavního soudu ze dne 18. září 1995, sp. zn. IV. ÚS 81/95, 32/1997 Sb., N 50/4 SbNU 41, Trvalé odmítnutí vojenské služby a zásada "ne bis in idem"
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. června 1996, sp. zn. II. ÚS 54/96, U 8/5 SbNU 569, K otázce oddělení moci zákonodárné a moci soudní
- Nález Ústavního soudu ze dne 14. října 1997, sp. zn. I. ÚS 322/96, N 127/9 SbNU 161, K přednosti mezinárodních smluv o lidských právech před zákonem. K zásadě "ne bis in idem" u trvalého odmítnutí vojenské služby
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. května 1998, sp. zn. I. ÚS 149/98, U 38/11 SbNU 305, K odmítnutí výkonu vojenské služby
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. února 1999, sp. zn. Pl. ÚS 19/98, 38/1999 Sb., N 19/13 SbNU 131, Nenastoupení služby v ozbrojených silách
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. března 2003, sp. zn.: Pl. ÚS 42/02, 106/2003 Sb., N 42/29 SbNU 389, Odepření výkonu vojenské služby s poukazem na svobodu svědomí

- Nález Ústavního soudu ze dne 1. dubna 2003, sp. zn. II. ÚS 674/01, N 50/30 SbNU 33, Ke svobodě svědomí a svobodě náboženského vyznání
- Nález Ústavního soudu ze dne 1. prosince 2005, sp. zn. II. ÚS 290/05, N 221/39 SbNU 337, Nezrušení rozhodnutí porušujícího lidská práva

3.1. Vybraná judikatura

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 331/06 ze dne 6. března 2008. Ke zvláštnímu právu zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními církví a náboženských společností.

Ústavní soud v tomto nálezu odmítl ústavní stížnost stěžovatelky, kterou byla náboženská společnost Svědci Jehovovi, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 2. 2006 č. j. 5 As 25/2005-63, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Ministerstva kultury jako vedlejšího účastníka řízení. Stěžovatelka namítala, že bylo porušeno její právo na náboženskou svobodu a to tím způsobem, že jí nebylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství. O kasační stížnosti rozhodl Nejvyšší správní soud a dospěl ke stejnému závěru jako Městský soud v Praze i správní orgány, a to, že stěžovatelka nemá duchovní ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 písm. f) zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyzvání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (dále jen "zákon č. 3/2002 Sb.), a nelze jí tudíž přiznat oprávnění k výkonu požadovaného zvláštního práva. Ústavní soud označil tuto ústavní stížnost za zjevně neopodstatněnou, neboť konformně s výkladem Nejvyššího správního soudu a Městského soudu vyložil institut povinnosti mlčenlivosti duchovních (tedy osob, na které se tato povinnost v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného vztahuje) a jeho promítnutí do právního řádu (předpisů trestních, správních aj.) a dovedil, že tento institut je omezen na osoby, které v příslušné církvi nebo náboženské společnosti představují jasně identifikovatelnou a definovanou skupinu zřetelně vymezenou oproti ostatním členům jednak v registrovaném základním dokumentu podle zákona č. 3/2002 Sb., a zpravidla také ve

vnitřních předpisech církve nebo náboženské společnosti, a která je takto vnímána i třetími osobami, orgány činnými v trestním řízení, správními orgány apod. Tyto údaje ovšem nelze ze základního dokumentu stěžovatelky zjistit a ani jinak nelze jasně identifikovat osoby, které by měly postavení obdobné "duchovním". Pokud tedy nejsou osoby, o nichž stěžovatelka tvrdí, že vykonávají duchovní činnost, transparentně uvedeny a nadány tímto právem v jejich oficiálních dokumentech, nemohou být duchovními ve smyslu zákona č. 3/2002 Sb. Příslušné správní orgány proto nepochybily, když dospěly k závěru, že stěžovatelka nemá zvláštní skupinu členů v postavení obdobném duchovním, a z tohoto důvodu jí nepřiznaly oprávnění k výkonu žádaného zvláštního práva.

Poznámka: od února roku 2010 již Svědci Jehovovi ustanovili své duchovní.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I ÚS 146/03, N 115/31 SbNU 33, ze dne 18. června 2003. K postupu Ministerstva kultury při evidenci církevních právnických osob.

Na Ústavní soud se obrátili s ústavní stížností Oblastní charita v Lipníku nad Bečvou a Mons. Jan Gebauer, arcibiskup olomoucký. Navrhovali (mimo jiné), aby Ústavní soud zakázal Ministerstvu kultury pokračovat v porušování práv zakotvených v čl. 15 a 16 Listiny základních práv a svobod, které spočívalo v neprovedení evidence Oblastní charity v Lipníku.

Ministerstvo evidenci neprovedlo, neboť dle stanov charity, bylo jedním z jejich cílů zřizování a provozování zdravotnických zařízení, což je podle ministerstva v rozporu se zákonem č. 3/2002 Sb.

Ústavní soud v tomto případě odkázal na svůj nález č. 4/2003 Sb. V něm zrušil § 6 odst. 2 zákona č. 3/2002 Sb., který umožňoval církvím a náboženským společnostem navrhnout k evidenci církevní právnickou osobu podle jejich vnitřních předpisů a to pouze za účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry. Ustanovení bylo zrušeno pro rozpor s článkem 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, který umožňuje, aby církve a náboženské společnosti zřizovaly řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech.

Ministerstvo podle názoru Ústavního soudu postupovalo v rozporu s výše zmíněným nálezem, a proto stěžovatelům v této části návrhu vyhověl a Ministerstvu

kultury zakázal pokračovat v porušování práv a svobod stěžovatelů zakotvených v čl. 15 a 16 Listiny základních práv a svobod spočívajícím v neprovedení evidence charity.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II ÚS 227/97, U 30/10 SbNU 447, ze dne 10. dubna 1998. Ke svobodě projevu židovského náboženství a k povinnosti státu zajistit košer stravu.

V červnu roku 1997 se na Ústavní soud obrátil stěžovatel s ústavní stížností, ve které tvrdil, že došlo k porušení jeho ústavních práv zakotvených v čl. 6 odst. 1 a 2, čl. 7 odst. 2 a čl. 16 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Stěžovatel byl v době podání ústavní stížnosti ve vazební věznici Pankrác. V únoru 1998 byl díky amnestii prezidenta z vazební věznice propuštěn, ale zčásti na svém návrhu trval a požadoval vydání nálezu, ve kterém by bylo vysloveno, že stěžovatel byl nucen přijímat potravu, která odporovala jeho židovskému náboženskému vyznání a byl tak vystaven strádání, případně smrti hlady.

Zároveň žádal o vydání předběžného opatření, kterým by byly dočasně upraveny jeho postavení a stravování ve Vazební věznici do té doby, než bude rozhodnuto o ústavní stížnosti. Ústavní soud došel k názoru, že vyhovění návrhu na vydání předběžného opatření je ve shodě nejen s podmínkami, stanovenými v § 80 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb. ČR, o Ústavním soudu, nýbrž i s § 80 odst. 2 téhož zákona a rozhodl usnesením ze dne 17. 9. 1997 čj. II. ÚS 227/97 - 10 tak, že návrhu na vydání předběžného opatření vyhověl a správě Vazební věznice Pankrác uložil, aby až do rozhodnutí Ústavního soudu ve věci ústavní stížnosti navrhovatele, vedené pod sp. zn. II. ÚS 227/97 nepokračovala v podávání stravy, jejíž požívání je v rozporu s praktikami náboženské víry, ke které se navrhovatel hlásí.

Stěžovatel ve své ústavní stížnosti uvedl, že jako Žid může požívat pouze tzv. košer stravu. Zřekl se tedy požívání vepřového masa, k tomu ještě dále i všech ostatních druhů masa (vyjma rybího), protože chtěl dosáhnout vyššího stupně. Vazební věznice podle něj toto nerespektovala, v důsledku čehož ztratil 12 kg, nedostával odpovídající teplou stravu, nemohl si obstarávat doplňkovou stravu, což mělo vést i k jeho pokusu o sebevraždu.

Ústavní soud si vyžádal vyjádření správy Vazební věznice a vnitřní řád této věznice. Pokud jde o stravování, uvedl ředitel věznice, že požadavek na podávání košer stravy byl vznesen až dodatečně. Zároveň dodal, že ve vazební věznici se vaří 8 druhů jídel a z toho 6 dietních. Jelikož se ve Vazební věznici nachází jedna třetina cizinců, z nichž každý vyznává jiné náboženství, není v silách Vazební věznice připravovat stravu pro každého z nich.

Již v červenci roku 1997 však bylo zahájeno jednání s konzulem USA o dovozu košer stravy do Vazební věznice, stejně bylo vyhověno i nabídce na dovoz košer ze strany Židovské obce v Praze.

Po zvážení těchto zjištění mohl Ústavní soud rozhodnout, a to tak, že stěžovatelem uvedená porušení práv podle Listiny základních práv a svobod nenastala a ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

K porušení čl. 6 odst. 1 a 2 Listiny podle názoru Ústavního soudu nedošlo, neboť šetření případu ukázalo, že tvrzení stěžovatele neodpovídají skutečnosti.

Co se týká čl. 7 odst. 2, nebyl podle Ústavního soudu porušen. Jednání, při kterém správa Vazební věznice neposkytla stěžovateli košer stravu, nelze označit za mučení, neboť ve vztahu k jiným vězňům neposkytování košer stravy nemělo vůbec žádný důsledek.

Dále stěžovatel tvrdil, že byl porušen čl. 16 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Podle něho má každý právo projevat své náboženství buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu. Jedná se tedy o právo projevat své náboženství bez zásahu státu. Ten není povinen žádného aktivního jednání. To znamená, že stát nezasahuje do autonomního prostoru věřících, respektuje ho, ale není povinen opatřovat vyznavačům jednotlivých náboženství pomůcky, místnosti nebo zařízení.

Pakliže tedy správa Vazební věznice umožnila dodávat požadovanou košer zvenku, našla tak způsob jak zajistit svobodu projevu židovského vyznání a v žádném případě nenarušila ustanovení čl. 16 odst. 1 Listiny. Ústavní soud tedy usnesením tuto stížnost odmítl.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 3. 1997, sp. zn. I. ÚS 211/96, N 34/7 SbNU 227. K soudní pravomoci v církevních věcech (k neplatnosti rozvázání služebního poměru a mzdovým nárokům).

Na Ústavní soud se obrátili stěžovatelé s ústavní stížností v červenci roku 1996, v níž tvrdili, že byla porušena jejich ústavní práva a to zejména čl. 26 odst. 1 a 3 a čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

Stěžovatelé žádali, aby byla zrušena rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 6 a Městského soudu v Praze, kterými bylo zastaveno řízení těchto stěžovatelů proti Ústřední radě Církve československé husitské o náhradu mzdy a určení neplatnosti rozvázání služebního poměru.

Obvodní soud ve svém rozhodnutí došel k závěru, že musí řízení zastavit a to pro nedostatek pravomoci a věc postoupit příslušnému orgánu, jímž je Ústřední rada Církve československé husitské.

Městský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že pokládá ústavní stížnost za neopodstatněnou, neboť platnost skončení služebního poměru „nelze pro jeho církevní charakter (služba Bohu a lidem)“, zkoumat v občanskoprávním soudním řízení, nýbrž jen orgány dané církve, protože v opačném případě by mohly být porušeny ústavněprávní předpisy.

Ústavní soud si taktéž vyžádal vyjádření vedlejšího účastníka, jímž byla Ústřední rada Církve československé husitské. Ta uvedla, že ústavní stížnost shledává nepřipustnou, pokud směřuje proti rozhodnutí orgánu církve (neboť ústavní stížnost lze podávat jen proti rozhodnutí orgánu veřejné moci, a takovými orgány nejsou církevní orgány), a dále za neopodstatněnou, pokud směřuje proti rozhodnutí obecných soudů. Ve svém vyjádření dále uvedla, jakými způsoby vzniká a zaniká služební poměr v církvi, a že zákoník práce se užívá pouze subsidiárně, pokud není úprava obsažena v církevním řádu.

Ústavní soud se nejprve zabýval otázkou neplatnosti rozvázání služebního poměru. Došel při tom ke stejnému názoru jako soudy obecné. Církve si podle čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod spravují své záležitosti, zejména ustanovují své orgány a duchovní nezávisle na státních orgánech. Služební poměr duchovního se podle Organizačního řádu Církve československé rozvazuje propuštěním ze služeb církve

Ústřední radou. Rozhodování o dalším trvání služebního poměru soudy by znamenalo zásah do vnitřní autonomie církve a proto Ústavní soud ústavní stížnost v části, která se týkala neplatnosti rozvázání služebního poměru, zamítl.

Jiná je ovšem situace v druhé části ústavní stížnosti, která se týká náhrady mzdy. Ústavní soud se v této otázce neztotožnil s názory obecných soudů a jejich rozhodnutí v této části zrušil, neboť tímto jejich rozhodnutím došlo k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Podle něj se každý může stanoveným postupem domáhat svého práva u nezávislého a nestranného soudu a zároveň čl. 90 Ústavy, podle něhož jsou soudy povolány k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. K tomuto porušení došlo proto, že obecní soudy odmítly rozhodnout o nároku na náhradu mzdy, neboť při tomto rozhodování nejde o zásah do vnitřní autonomie. Církev v těchto otázkách vystupuje jako právnická osoba se soukromoprávním charakterem, která má závazek vůči jiné fyzické osobě. Dle občanského soudního řádu jsou pak soudy povolány k tomu, aby rozhodovaly o věcech, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních a jiných vztahů. Obecné soudy tedy musí rozhodnout o uplatňovaném nároku na náhradu mzdy stěžovatelů.

Podobně pak Ústavní soud rozhodl i v dalším nálezu:

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 31. 8. 2000, sp. zn. III. ÚS 136/2000, U 30/19 SbNU 283. Ke správě církevních záležitostí nezávisle na státních orgánech a služebnímu poměru duchovního.

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 459/03, N 117/34 SbNU 223, ze dne 20. srpna 2004. K právu rodičů odmítajících léčbu nezletilého dítěte.

Stěžovatelé napadli ústavní stížností usnesení Krajského soudu v Ostravě a jemu předcházející usnesení Okresního soudu v Karviné. Tvrdili, že byla porušena jejich práva vyplývající z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, Úmluvy o lidských právech a biomedicíně a Úmluvy o právech dítěte.

Skutkový stav daného případu byl následující. Stěžovatelé byli rodiči nezletilého syna, u něhož bylo diagnostikováno zhoubné nádorové onemocnění. Neléčení tohoto

onemocnění znamená smrt pacienta. Tehdejší stav medicíny dával naději na vyléčení. Bylo však potřeba aplikace krevních derivátů. V tom však spočíval kámen úrazu, neboť stěžovatelé nemocnici sdělili, že jsou Svědkové Jehovovi a k této léčbě vyjádřili negativní postoj. Poté, co byli od lékařů poučeni o závažnosti charakteru onemocnění, dali k léčbě souhlas. Pacient byl propuštěn do domácího léčení, kde se jeho stav zhoršil, proto byl znovu přijat do nemocnice, kde bylo třeba dalších transfuzí krve. Rodiče ve svém prohlášení uvedli, že jsou si vědomi závažnosti onemocnění, ale pokud bude potřeba dalších transfuzí krve, nemohou už dále z náboženských a zdravotních důvodů s touto léčbou souhlasit. Požádali, aby synovi nadále byly podávány jen léky zmírňující bolest.

Napadené usnesení Okresního soudu v Karviné představuje předběžné opatření, kterým se svěřuje nezletilý pacient do péče Kliniky dětské onkologie Fakultní nemocnice Brno a ustanovuje se mu opatrovník podle občanského soudního řádu. Okresní soud došel k závěru, že stav, kdy rodiče odmítají další léčbu chemoterapií spojenou s transfuzí krve, ohrožují zdraví a život dítěte a proto návrhu na předběžné opatření zcela vyhověl. Krajský soud v Ostravě se s tímto názorem po odvolání stěžovatelů zcela ztotožnil a uvedl, že nařízení předběžného opatření bylo dáno naléhavou potřebou rychlého operativního zákroku.

Stěžovatelé ve své ústavní stížnosti uvedli, že jako zákonní zástupci nezletilého pro něj žádali léčbu v souladu s vědeckými poznatky bez rizik transfuze. Stěžovatelé mimo jiné namítali, že došlo k porušení čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod⁵⁸, tím že jim bylo odepřeno právo na výchovu jejich syna, došlo totiž k odloučení rodičů od dítěte, aniž by k tomu byly dány zákonné předpoklady. Domnívají se, že již tím, že vyslovili jiný názor než ošetřující lékař, zvadali příčinu k vydání předběžného opatření, aniž by jakýkoli nezávislý orgán zkoumal, zda existují alternativní řešení léčby v souladu s náboženským názorem rodičů.

Ústavní soud si vyžádal vyjádření Krajského soudu v Ostravě, Magistrátu města Karviné, Veřejného ochránce práv Otakara Motejla, Fakultní nemocnice Brno a kolizní opatrovnice nezletilého.

---

⁵⁸ Článek 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod: „*Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*“

Ústavní soud po přezkoumání napadených rozhodnutí dospěl k závěru, že stížnost není důvodná a proto ji zamítl. V odůvodnění uvedl, že namítání porušení čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod není důvodné. Neboť nezaručuje pouze právo rodičů na péči a výchovu dítěte, ale i právo dítěte na rodičovskou výchovu a péči. Toto právo však může být omezeno rozhodnutím soudu na základě zákona. Smyslem předběžného opatření nebylo odloučení dítěte od rodičů, ale jeho důsledkem. Soudy tedy zcela jistě zasáhly do práv zakotvených v uvedeném článku Listiny. Ale Ústavní soud došel k názoru, že věta druhá článku 32 odst. 4 Listiny byla naplněna a vydání předběžného opatření bylo zákonné. Cílem předběžného opatření bylo právo na ochranu zdraví dle čl. 30 odst. 1 Listiny a právo na život nezletilého dle čl. 6 Listiny. Soud došel k závěru, že „ochrana zdraví a život dítěte, je zcela relevantním a více než dostatečným důvodem pro zásah do rodičovských práv a omezení náboženské svobody, kdy jde o hodnotu, jejíž ochrana je v systému základních práv a svobod jednoznačně prioritní“. Zájem dítěte tedy v tomto případě převážil nad zájmy rodičů.

Ústavní soud v tomto nálezu konstatoval, že výkon práv rodičů podle čl. 16 odst. 1 Listiny, lze omezit odstavcem 4, za podmínky, že jde o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.

Tyto podmínky naplněny byly, neboť na základě opatření orgánu veřejné moci bylo možno neprodleně zahájit nezbytnou léčbu nezletilého a zároveň nešlo o opatření nepřiměřené, neboť práva rodičů byla omezena jen natolik, kolik bylo v dané věci třeba.

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 9/07, 242/2010 Sb., N 132/58 SbNU 3, ze dne 01. července 2010. K restitucím církevního majetku („blokační“ ustanovení § 29 zákona o půdě).

Na Ústavní soud se obrátila skupina senátorů s návrhem na zrušení §29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztah k půdě a jinému zemědělskému majetku a dále pak s návrhem na vyslovení protiústavnosti nečinnosti Parlamentu České republiky spočívající v nepřijetí právního předpisu, který by vypořádal historický majetek církví a náboženských společností.

Ústavní soud se nejprve zabýval prvním návrhem týkajícím se zrušení § 29 zákona o půdě. Znění tohoto paragrafu je následující:

„Majetek, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské společnosti, řády a kongregace, nelze převádět do vlastnictví jiným osobám do přijetí zákonů o tomto majetku.“

Sám navrhovatel uváděl, že nepovažuje za protiústavní znění tohoto paragrafu, ale za protiústavní pokládá stav, kdy nedošlo k naplnění legitimního očekávání v přijetí tohoto zákona, neboť takovouto nečinností Parlamentu České republiky vzniká právní nejistota, což je v rozporu s čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky. Ustanovení zákona o půdě, které mělo být pouze přechodné, trvá v době podání návrhu již patnáctým rokem. Navrhovatelé uvádějí, že nečinnost Parlamentu vytváří vlastnickou nerovnost a znevýhodňuje jak obce, tak církve a náboženské společnosti, které nemohou se tímto majetkem svobodně nakládat.

Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníků řízení, a to Poslanecké sněmovny a Senátu. Předseda Poslanecké sněmovny uvedl mimo jiné připomínku, že návrh senátorů nenapadá ústavnost zmíněného paragrafu zákona o půdě nýbrž stav, kdy nedošlo k jeho naplnění. Předseda Senátu zdůraznil legitimní očekávání na straně církevních právnických osob a připomněl aktivity Senátu v tomto směru.

Ústavní soud se po zvážení skutkových okolností rozhodl návrh na zrušení § 29 zákona o půdě zamítnout. V odůvodnění k tomu uvádí, že není důvod pro zrušení napadeného ustanovení, ale argumentace navrhovatele má ústavněprávní význam. Ústavní soud je vázán petitem návrhu, ten ovšem ani podle samotného stěžovatele protiústavní není. Kdyby tedy Ústavní soud v takovém případě zasáhl, znamenalo by to, že by opustil roli tzv. negativního zákonodárce a vstoupil do nevyhrazené role pozitivního zákonodárce, což mu nepřísluší.

Dále Ústavní soud uvedl, že smyslem přijetí napadeného ustanovení nebylo vytvoření určitého státu quo a blokace určité části státního majetku, ale závazek zákonodárce přijmout právní úpravu, která vypořádá historický majetek církví a náboženských společností.

Ústavní soud se zamýšlel nad situací, která by nastala, pokud by byl § 29 zrušen. To by znamenalo, že by byl možný převod historického majetku církví na třetí osoby, čímž by se ohrozilo majetkové vyrovnání formou naturální restituace a tím by se zúžily

možnosti zákonodárce v budoucím způsobu majetkového narovnání mezi státem a církvemi, což by mělo zároveň i značný vliv na státní rozpočet. Ústavní soud tedy neshledal protiústavnost daného ustanovení.

Co se týká druhé části návrhu skupiny senátorů, byl výrok Ústavního soudu odlišný. Návrh, který požadoval vyslovení protiústavnosti nečinnosti Parlamentu České republiky spočívající v nepřijetí právního předpisu, který by vypořádal historický majetek církví a náboženských společností, shledal Ústavní soud za oprávněný a ve výroku svého nálezu toto jednání označil za protiústavní a porušující čl. 1 Ústavy České republiky, čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 15 odst. 1 a čl. 16 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

Ústavní soud se vyjádřil už ve svých předchozích nálezech (např. nález ze dne 2. února 2005 sp. zn. II ÚS 528/02, nález ze dne 24. června 2009 sp. zn. I. ÚS 663/06 a další) k nutnosti vydání restitučního zákona. Zákonodárce byl tedy zcela jistě obeznámen s ústavněprávním významem této skutečnosti. Ústavní soud v těchto nálezech opakoval, že princip legitimního očekávání, ve smyslu ochrany důvěry v právo, je spojen s principem právního státu a jeho nenaplnění vede k porušení čl. 1 odst. 1 Ústavy.

To, co Ústavní soud nazývá legitimním očekáváním, zcela jistě představuje majetkový zájem chráněný čl. 11 Listiny základních práv a svobod. Systémové řešení tohoto problému by napomohlo realizovat tento majetkový zájem nebo dosáhnout kompenzace. Ústavní soud by dokázal pochopit, kdyby nečinnost zákonodárce trvala po určitou dobu v období transformace společnosti, ale opomenutí trvajících dvacet let pokládá Ústavní soud za protiústavní a porušující čl. 11 Listiny základních práv a svobod.

Ústavní soud se dále zabýval otázkou, zda nečinností Parlamentu České republiky nebyla narušena náboženská svoboda církví a náboženských společností, která je zakotvená v čl. 15 a 16 Listiny základních práv a svobod. Při svých úvahách vycházel z čl. 2 odst. 1 Listiny, který garantuje náboženskou toleranci a stát konfesně neutrální. Stát s církvemi spolupracuje kooperačním modelem. Majetková nezávislost církví a náboženských společností představuje předpoklad nezávislého výkonu práv, která jsou zakotvena v čl. 16 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod. Stav, kdy nedošlo k vypořádání historického majetku církví a stát kvůli své vlastní

nečinnosti zůstává hlavním zdrojem příjmů jednotlivých církví a náboženských společností, znamená porušení čl. 16 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť církve jsou omezeny ve volnosti svobodně projevat svou víru formou nábožensky motivovaných obecně prospěšných aktivit tím, že nemohou využít ekonomické zdroje z historického majetku a zároveň porušení odstavce druhého omezením hospodářské složky církevní autonomie.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 663/06, N 149/53 SbNU 811, ze dne 24. června 2009. K dlouhodobé nečinnosti Parlamentu ČR ve vztahu k otázce církevních restitucí.

V tomto svém nálezu rozhodoval Ústavní soud o ústavní stížnosti stěžovatele, jímž byla Královská kanonie premonstrátů na Strahově proti rozsudkům Nejvyššího soudu České republiky a Krajského soudu v Praze.

Stěžovatelka tvrdila, že byla porušena její práva zaručená čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a dále čl. 14 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Skutkový stav daného případu byl následující. Stěžovatelka podala určovací žalobu k Okresnímu soudu pro Prahu-západ. Uvedla, že pozemky uvedené v návrhu žaloby, byly historicky jejím majetkem. Nikdy se nestaly majetkem státu, neboť v pozemkových knihách u nich byla pouze poznámky, že je stát zamýšlí převzít. Žalobou se domáhala toho, aby soud potvrdil, že je vlastníkem těchto pozemků. To také soud učinil a potvrdil, že stěžovatelka je jejich vlastníkem. Odvolací soud, kterým byl Krajský soud v Praze, ovšem změnil rozsudek prvního stupně.

Krajský soud s odkazem na paragraf 29 zákona o půdě uvedl, že nelze majetek, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské řády a kongregace, převádět do vlastnictví jiných osob, a to až do přijetí zákona o tomto majetku. Zákon tedy předpokládá, že tento majetek je chráněn a vztahuje se na něj režim restitučních zákonů, a proto též nelze podávat určovací žaloby z toho důvodu, že neexistuje naléhavý právní zájem. Podle názoru odvolacího soudu se nejedná o spor o vlastnictví, ale o restituční spor, neboť stěžovatelka žádala o vrácení majetku, který přešel na stát v rozhodném období mezi 25. únorem 1948 až 31. prosincem 1989.

Dovolací soud žalobu zamítl, protože na ní neshledal naléhavý právní zájem.

Stěžovatelka tedy podala ústavní stížnost, ve které tvrdila, že v jejím případě se nemůže jednat o restituční spor, neboť její vlastnictví nikdy na stát nepřešlo a soud se pouze kazuisticky odvolával na judikát Ústavního soudu sp. zn. II ÚS 528/02, který spory o určení vlastnictví církevních subjektů považuje za spory restituční, a tím bylo porušeno její právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Ústavní soud označil stížnost za důvodnou a předchozí rozsudky soudů zrušil. Ve svém odůvodnění uvedl následující: uvedený případ je hoden zvláštního zřetele a shodně se stěžovatelkou potvrdil, že nemohlo dojít k převodu vlastnického práva na stát, neboť pozámka v pozemkových knihách má pouze informativní charakter a žádné rozhodnutí, kterým by se převádělo vlastnické právo, nebylo prokázáno. Žaloba se dále opírá o legitimní očekávání stěžovatelky, z toho důvodu, že zákonodárce nebyl schopen v adekvátním čase nový restituční zákon, tak jak předpokládá § 29 zákona o půdě.

Ústavní soud uvedl, že žaloba v této věci vyloučena nebyla a bylo ji třeba posoudit jako žalobu svého druhu. Dále konstatoval, že bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.⁵⁹

---

⁵⁹ Veškerou výše uvedenou judikaturu lze vyhledat na stránkách Ústavního soudu: <http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>

4. K některým aktuálním otázkám svobody náboženského vyznání

Nad rámec tématu mé diplomové práce jsem se rozhodla zařadit do obsahu i krátkou kapitolu týkající se některých aktuálních otázek celoevropského, potažmo celosvětového významu. Nejlépe jsou tyto otázky představitelné na konkrétních případech, které se staly předmětem rozhodování Evropského soudu pro lidská práva. Tato kapitola představuje a hodnotí pouze zlomek rozhodnutí, neboť celistvá analýza by vydala na samostatnou publikaci. Soustředím se pak speciálně na problematiku odívání jednotlivých náboženských skupin, neboť ta představuje v současné Evropě nejviditelnější kontrast mezi původním obyvatelstvem a nově příchozími náboženskými skupinami.

Evropský soud pro lidská práva a nejvyšší soudy evropských států se v posledních desetiletích vypořádávají s otázkami, které souvisí především s příchodem nových náboženských skupin (nejčastěji muslimů). Vynořují se otázky, zda státy mohou regulovat náboženské symboly jednotlivých náboženství, zda mohou zakazovat stavby mešit nebo minaretů, nebo to jestli mohou určovat, jak mají lidé chodit oblékáni ve veřejných prostorech, jako jsou školy, univerzity a další. Odpověď na tyto otázky mají dát rozsudky nejvyšších soudů. Nedá se ovšem říci, že by dosavadní judikatura byla zcela jednotná a přijímána bez odlišných názorů, častá odlišná stanoviska jednotlivých soudců jsou toho důkazem.

Ústavní soud České republiky nebyl ještě s žádnou takovou otázkou konfrontován. Hlavním důvodem se zdá být to, že Česká republika je státem etnicky uzavřeným a na jejím území se nenachází takový počet náboženských menšin jako třeba v Německu, Velké Británii nebo Francii.

Evropský soud pro lidská práva při rozhodování o tom, zda je v konkrétním případě porušena náboženská svoboda, používá tzv. trojstupňovou analýzu. Tento postup vychází z čl. 9 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Soudem je tedy nejprve zkoumáno, zda omezení náboženské svobody je provedeno na základě zákona, druhou podmínkou je to, že omezení náboženské svobody musí sledovat legitimní cíl. Legitimním cílem se pak rozumí veřejná bezpečnost, ochrana veřejného pořádku, zdraví, mravnost a ochrana práv a svobod jiných. Třetím krokem,

který soud přezkoumává, je nezbytnost daného zásahu v demokratické společnosti. Evropský soud pro lidská práva tyto otázky zkoumá zpravidla ve výše uvedeném pořadí a omezení náboženské svobody je přípustné pouze v tom případě, že vyhovuje všem třem kritériím současně. Pouze takové omezení náboženské svobody lze považovat za ospravedlnitelné.

Jednotlivá rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva by měla být dle mého názoru podložena jasnou a přesnou argumentací, tak aby nemohla být považována za politicky či jinak motivovaná.

Zákonodárství mnoha států zakázalo v posledním desetiletí zahalování tváře či celého těla. Argumentem pro tento zákaz je snaha o zachování demokratických hodnot, možnost identifikace osob na veřejnosti a ochrana práv žen. V Tunisku je zakázáno nosit jakékoliv náboženské nebo sektářské symboly na některých veřejných místech od roku 2006. Stejný zákaz platí i v Turecku po rozhodnutí tureckého ústavního soudu z roku 2008, který zrušil novelizaci zákona o vysokých školách, která dávala na výběr studentům, zda budou nosit šátek či nikoliv. Ve Francii již také platí zákon zakazující skrývat tvář, mimo jiné i šátkem. Platí na veřejných místech, jako jsou ulice, parky, nádraží, obchody a podobně. Obdobný zákon byl přijat v Belgii. Další evropské země jako Švýcarsko, Rakousko, Itálie, Dánsko a Nizozemsko se chystají takový zákon přijmout, nebo je tento zákaz proveden dílčím způsobem, například městskými vyhláškami. V Německu o tomto zákazu na základě rozhodnutí německého spolkového soudu rozhodují jednotlivé spolkové země samostatně.

4.1. Náboženské symboly a zahalování na veřejných prostranstvích

V evropských zemích je v posledních letech stále více aktuální otázkou regulace vystavování náboženských symbolů a zákaz zakrývání těla (zvláště pak obličeje) na veřejnosti. V jednotlivých státech se pro tato opatření uvádějí různé důvody. Mezi ty nejčastější patří ochrana práv žen, nutnost identifikace osob ve veřejném prostoru, snaha o zabránění kriminalitě či sekularizace společenských vztahů.

Evropský soud pro lidská práva v této souvislosti řešil mnoho případů s různými skutkovými okolnostmi.

Prvou popisovanou stížností, která řeší problematiku nošení muslimského šátku jako silného vnějšího symbolu ve veřejném prostoru, je případ švýcarské učitelky **Lucie Dahlab**⁶⁰, která konvertovala od katolicismu k islámu. Od té doby začala v souladu s učením Koránu do školy nosit muslimský šátek. Školní inspekce ji vyzvala k tomu, aby přestala do vyučování tento šátek nosit, neboť je to v rozporu s švýcarskými zákony. Když odmítla, dostal výpověď s odůvodněním, že nedodrží příkaz náboženské neutrality. Dahlab tvrdila, že byla porušena její náboženská svoboda, a proto podala stížnost k ESLP.

Evropský soud pro lidská práva ve svém rozhodnutí uvedl, že náboženská svoboda učitelky Dahlab byla podle Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod porušena, ale zároveň dodal, že pro toto porušení byly důvody, které vyplývají z odstavce druhého článku 9. Švýcarský zákon je dle názoru ESLP v souladu s čl. 9 odst. 2 EÚLP, neboť splňuje podmínku nezbytnosti v demokratické společnosti, zároveň je podřaditelný pod ochranu práv jiných a veřejný pořádek, jakožto možné způsoby derogace čl. 9 odst. 1 EÚLP. Soud srovnával, do jaké míry byla omezena pozitivní náboženská svoboda paní Dahlab proti negativní svobodě (nebýt vystavován vlivu náboženství) ostatních. Vyvodil, že stěžovatelka jako učitelka dětí ve věku od 4 do 8 let, měla velký vliv na jejich vývoj. Děti v tomto věku jsou náchylnější k ovlivňování a tak silný symbol jako je muslimský šátek by mohl mít vliv na jejich svobodu svědomí a vyznání.

Evropský soud pro lidská práva se dle mého názoru v tomto rozhodnutí mohl lépe vypořádat s otázkou, jaký rozdíl spatřuje v přítomnosti muslimského šátku jako islámského náboženského symbolu a kříže jako křesťanského náboženského symbolu ve školních třídách. Pro srovnání lze uvést případ **Soile Lautsi a ostatní proti Itálii**⁶¹. V tomto rozhodnutí soud totiž došel k závěru, že umístěním kříže ve školních třídách nedochází k porušení práva na vzdělání, či práva na náboženskou svobodu. Evropský soud pro lidská práva ve věci Lucie Dahlab argumentuje pouze tím, že křesťanský kříž představuje pouze pasivní symbol, zatímco muslimský šátek učitelky Dahlab silný vnější symbol. Svoje tvrzení však soud nijak argumentačně nedokládá.

---

⁶⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15.02:2001, stížnost 42393/93 Dahlab v. Švýcarsko

⁶¹ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva Lautsi a ostatní v. Itálie, ze dne 18. 3. 2011, č. 30814

Dalším případem je rozhodnutí výše zmíněného soudu z roku 2004, ve kterém se zabýval stížností studentky **Leyly Sahin**⁶². Leyla pocházela z tradiční turecké muslimské rodiny a do r. 1997 studovala 4 roky medicínu na universitě v Burse. V roce 1997 přešla na istanbulskou universitu, kde zamýšlela studium dokončit. Po celou dobu nosila islámský šátek. V únoru roku 1998 vydala istanbulská univerzita oběžník, v němž bylo sděleno, že v souladu s právem, rozhodnutími Ústavního soudu, ESLP a rozhodnutím představitelů univerzity nebudou studenti s hlavou zakrytou islámským šátkem zapsáni ke studiu a nebudou připuštěni na přednášky, semináře a konzultace, na základě čehož nebyla Leyla Sahin připuštěna ke zkouškám. Ve studiu pak Sahinová od roku 1999 pokračovala ve Vídni.

Ještě během studií na Universitě v Istanbulu se stěžovatelka účastnila nepovolené demonstrace proti rozhodnutí zakazujícímu nošení islámského šátku. Za účast jí bylo na jeden semestr studium pozastaveno. Stěžovatelka podala žaloby jak proti rozhodnutí kvestora, tak proti rozhodnutí v disciplinárním řízení. Obě žaloby byly zamítnuty a tato rozhodnutí potvrzena Nejvyšším správním soudem. V řízení před Evropským soudem pro lidská práva namítala stěžovatelka porušení čl. 8 a 10, dále čl. 14 ve spojení s čl. 9 a čl. 2 Protokolu 1 EÚLP.

Rozsáhlý rozsudek ESLP nejprve podrobně analyzoval politickou situaci v Turecku od dob ustavení republikánského zřízení. Bylo konstatováno, že vzhledem k situaci v Turecku, je nutné považovat nošení islámského šátku ve veřejném prostoru spíše za islamistický politický projev, než za projev svobody náboženského smýšlení. V testu zákonnosti opatření kvestora vzhledem k platnému vnitrostátnímu zákonu, který výslovně nošení šátku nezakazoval, ESLP zejména s ohledem na rozhodnutí tureckého Ústavního soudu o neústavnosti dotčeného zákona uzavřel, že k posouzení takové otázky jsou nejprůslušnější vnitrostátní soudy, a proto za „stanovené zákonem“ je nutno považovat všechny předpisy, které vnitrostátní soudy obdobně posoudí. Opatření kvestora tedy bylo shledáno v souladu se zákonem, jak požaduje čl. 9 odst. 2 EÚLP. Stejně pak ESLP posoudil i legitimnost cílů sledovaných dotčeným opatřením, tedy zachování rovnováhy v sekulárním státě a podporou republikánských principů turecké společnosti. Při testu přiměřenosti přijatých opatření vzhledem ke sledovanému cíli ESLP zopakoval povinnost států v multináboženském prostředí vytvořit neutrální

---

⁶² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. 06. 2004, stížnost 44774/98 Leyla Sahin v. Turecko

podmínky pro celou společnost na principu pluralismu, tolerance a snášenlivosti, které jsou základem demokratické společnosti. V takovém prostředí z důvodů zachování rovných podmínek pro vyznavače různých náboženství ve veřejném prostoru se jeví nutné a nezbytné přijímat určitá omezení, která ve svém důsledku vytvoří shora uvedené podmínky snášenlivosti a tolerance. V daném případě dospěl ESLP k závěru, že zákaz nošení šátku na Universitě v Istanbulu byl v kontextu dané situace přijat na ochranu práv druhých i veřejného pořádku a byl tedy přiměřený a za daných podmínek také v demokratické společnosti nezbytný.

Belgická soudkyně k tomuto rozhodnutí vydala nesouhlasné stanovisko, ve kterém uvedenému rozhodnutí vytýkala některé argumenty, o které se rozsudek opíral. Za prvé uvedla, že při nošení šátku je nutno rozlišovat mezi vyučujícími a studenty, kteří nemají pedagogický vliv, dále pak tvrdila, že nošení šátku samo o sobě nijak neruší výuku a tudíž neohrožuje práva a svobody jiných. Zákazem nošení šátků se nepotlačuje „extrémní islám“ a nelze jasně říci, že povinnost muslimských žen nosit šátek pro ně znamená podřazenost a nerovnost pohlaví. V neposlední řadě pak ESLP vytýkala paternalismus.

Osobně se v tomto případě přikláním k odlišnému stanovisku belgické soudkyně a mám za to, že studenti by neměli být podrobováni tak přísnému požadavku na náboženskou neutralitu jako učitelé. Způsob oblékání studentů představuje dle mého názoru projev jejich svobodné vůle a nemá žádný psychologický nebo jiný vliv, který by mohl ohrožovat náboženskou nebo jakoukoliv jinou svobodu ostatních studentů nebo učitelů.

V Anglii spočívá problém náboženské svoboda a odívání především v požadavku školních uniforem.

Odvolací výbor sněmovny lordů jako nejvyšší anglický soud se v roce 1983 zabýval otázkou chlapce⁶³, který byl příslušníkem etnické a náboženské skupiny **Sikhů**. Jejich náboženství všem mužům předepisuje nosit na hlavě turban. Ředitel školy v Anglii takového žáka odmítl na školu přijmout, neboť turban byl v rozporu se školní uniformou.

---

⁶³ Rozsudek *Mandla v. Lee*, 2 A.C. 548 House of Lords

Odvolací výbor Sněmovny lordů označil tento požadavek za diskriminační a sveřepé trvání na jednotné uniformě označil v konkrétním případě za neospravedlnitelné.

V dalším případě z Anglie anglický vrchní soud však v roce 2004 rozhodl při posuzování stížnosti studentky **Shabiny Begum** zcela opačně.⁶⁴

Skutkový stav byl následující: Shabina se ve svých 14 letech rozhodla začít nosit muslimský oděv do školy. Takové oblečení bylo ale v rozporu se školní uniformou a proto byla Shabina vyzvána, aby se vrátila domů a převlékla se do školní uniformy. Shabina již dále nechtěla školu navštěvovat, její rodina podala žalobu proti škole a namítala porušení článku 9 EÚLP. Anglický vrchní soud po zvážení konkrétních okolností daného případu, zejména toho, že v daném případě se jednalo o školu, kterou navštěvovalo skoro 80% muslimů, kteří měli volbu z 3 druhů školních uniforem, uvedl, že požadavek jednotné školní uniformy nepovažuje za rozporný s tímto článkem. A i kdyby byl, bylo by možno požadavek ospravedlnit odstavcem druhým článku 9, neboť jednotná uniforma chrání náboženskou svobodu ostatních žáků a společenský smír v rámci školy.

Anglický odvolací soud dle mého názoru v tomto případě příkladně věnoval pozornost jednotlivým konkrétním aspektům daného případu. Zhodnotil postupy jednotlivých aktérů a rozhodl výše uvedeným způsobem.

Jiný případ příslušníka náboženské skupiny Sikhů nastal ve Francii.⁶⁵ **Mann Singh** podal stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva, neboť příslušné francouzské úřady mu odmítly vystavit řidičský průkaz s fotografií, na které byl zobrazen s turbanem. Předložení fotografie bez pokrývky hlavy považoval Singh za rozporné s jeho právem na respektování soukromého života, právem na náboženskou svobodu a se zákazem diskriminace.

ESLP ovšem rozhodl tak, že postup, kdy francouzské úřady požadovaly fotografii bez příkrývky hlavy, byl nezbytný z důvodu veřejné bezpečnosti dle článku 9

---

⁶⁴ R v Headteacher and Governors of Denbigh High School EWHC 1389

⁶⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 11.2008 „Mann Singh v Francie, stížnost 24479/07

odst. 2 EÚLP. Zásah francouzských orgánů tedy podle soudu nebyl v rozporu s článkem 9 EÚLP, a proto stížnost označil za zjevně nedůvodnou.

K opačnému rozhodnutí dospěl Evropský soud pro lidská práva v únoru roku 2010 ve věci **Arslan**⁶⁶ versus Turecko. Skupina 126 stěžovatelů byla zatčena tureckou policií, když pochodovala Ankarou v oblečení (turban, tunika a hůl), které je typické pro jejich náboženskou skupinu Acsimendi Tarikaty, pro porušení protiteroristických zákonů, jejichž součástí je i zákon stanovící jaké náboženské oděvy se smí oblékat na veřejnosti. Stěžovatelé opět tvrdili porušení článku 9 EÚLP. Evropský soud pro lidská práva judikoval, že není možno perzekuovat občany za nošení oblečení, které předepisuje jejich náboženství, na veřejném místě a nikoliv ve veřejné instituci.

Rozdíl mezi tímto případem a předešlými (Lucie Dahlab, Leyla Sahin) tedy spočívá v tom, zda jde o veřejné prostranství nebo státem spravovanou instituci.

Nošení nikábu (islámský šátek, který zahaluje celý obličej ženy) se stalo předmětem soudního sporu v roce 2008 v Rakousku⁶⁷. Manželé **Mona S.** a Mohamed M. byli obžalováni z trestného činu členství v teroristickém uskupení Al-Kajda. Během soudního jednání před soudem první instance byla Mona S. předsedou soudu vyzvána k tomu, aby sejmula nikáb, neboť podle zásad trestního procesu musí mít porota možnost posoudit důvěryhodnost obžalovaných podle výrazu v jejich obličeji. Mona S. odmítla odhalit svou tvář, neboť podle islámského práva musí mít v přítomnosti mužů zahalenou tvář. Takové jednání by podle jejího názoru porušovalo svobodu náboženského vyznání. Obžalovaná byla následně z důvodu nevhodného chování ze soudního jednání vyloučena. Případ se dostal až k Nejvyššímu soudu v Rakousku, který potvrdil rozhodnutí soudu první instance. V odůvodnění uvedl, že nedošlo k porušení čl. 9 EÚLP, neboť tento článek má chránit pouze takové projevy náboženské víry nebo zvyklosti, které jsou v dotyčné náboženské společnosti běžnou praxí. Podle soudu pouze menšina muslimů trvá na nošení nikábu, a proto nelze toto jednání považovat za jednání, které je chráněno čl. 9 EÚLP.

Tento výklad ovšem není zcela standartní. Německý ústavní soud například při rozhodování o povolení usmrcování zvířat bez předchozího omráčení při rituálech podle

⁶⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 02.2010 „Arslan v Turecko, stížnost 41135/98

⁶⁷ Landesgericht Wien 12.3.2008, 443 Hv 1/08h-288

islámského práva uvedl, že akceptuje skutečnost, že usmrcování zvířat bez omráčení je předepsáno pouze jedním teologickým směrem muslimského náboženství a i přesto je tento výklad náboženských pravidel pro danou skupinu považovat za závazný. Platí tedy, že i praxe uskutečňovaná pouze menšinou uvnitř náboženské komunity je pod ochranou náboženské svobody a stát by neměl určovat, který z různých výkladů náboženských pravidel je správný.⁶⁸

Závěrem bych chtěla vyjádřit své stanovisko k této kapitole. Dle mého názoru dochází v současné době k posunu v nahlížení ESLP na tuto problematiku. S měnícím se demografickým vývojem v Evropě, je ESLP nucen rozhodovat stále větší počet stížností s rozličnými skutkovými okolnostmi, které vycházejí z kultury a tradic mnoha různorodých náboženských uskupení. ESLP čelí a bude čelit při svém rozhodování silnému tlaku politickému, stejné jako tlaku evropské původně křesťansko-judaistické společnosti. Tento tlak vychází z obav o budoucí tvář Evropy vznikající na základě statistických prognóz demografického vývoje. ESLP proto pro futuro bude muset vždy zcela jasně argumentačně zhodnotit, zda v konkrétním případě došlo k zásahu do náboženské svobody jednotlivce nebo nalézt důvod proč byl takový zásah v souladu s EÚLP. Pouze dostatečná právní argumentace u jednotlivých rozhodnutí může zajistit přesvědčivost rozhodnutí ESLP.

---

⁶⁸ SCHEU, Harald Christian; WIEHAIDER, Wolfgang. *Nošení nikábu v soudní síni. : Pohled rakouského Nejvyššího soudu na postavení příslušnic muslimské menšiny*. In PETRÁŠ, René. Aktuální problémy právního postavení menšin v České republice. Praha : Úřad vlády ČR, 2010. s. 102-110.

Závěr

Cílem této práce bylo zhodnotit právní úpravu náboženské svobody v České republice. Práce je rozdělena do kapitol, ve kterých se postupně zabývám vymezením pojmu náboženské svobody a právní úpravou náboženské svobody v ČR (ústavní, mezinárodní, zákonnou a podzákonnou). Na vybraných rozhodnutích Ústavního soudu se pak snažím přiblížit jeho interpretaci základních práv a svobod obsažených v čl. 15 odst. 1 a 3 a čl. 16 Listiny základních práv a svobod. Po analýze jednotlivých rozhodnutí lze konstatovat, že se Ústavní soud k náboženské svobodě jako základnímu lidskému právu staví takto: „svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání podle Ústavního soudu patří k právům absolutním, které nelze omezit obyčejným zákonem. Při ochraně těchto práv je třeba respektovat jejich „vnitřní rozměr,“ který „vyklučuje jakýkoliv nátlak nebo ovlivňování myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Nikomu nemůže být bráněno ve změně smýšlení či náboženského vyznání. V případě konfliktu právních norem s konkrétně uplatňovanou svobodou svědomí je třeba zvážit, zda konkrétně uplatňovaná svoboda svědomí nezasahuje do základních práv a svobod třetích osob nebo nezasahuje do jiných hodnot či principů ústavního řádu.“

Ústavní soud konstatuje, že náboženská svoboda není zaručena pouze na úrovni vnitrostátního práva (tedy především výše citovanými ustanoveními Listiny), nýbrž je rovněž předmětem ochrany mezinárodněprávní (např. čl. 18 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 9 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod). V této souvislosti Ústavní soud zdůrazňuje, že Česká republika je podle čl. 1 odst. 1 Ústavy demokratickým právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Z uvedeného principu především vyplývá, že Ústavní soud musí vycházet z té vnitrostátní či mezinárodněprávní úpravy, která poskytuje vyšší standard ochrany základních práv a svobod. Jestliže v daném případě zaručuje vnitrostátní úprava obsažená v Listině vyšší ochranu práv, než jak je upravují uvedená ustanovení mezinárodních smluv, pak musí být aplikována Listina přednostně.

Náboženskou svobodu pak Ústavní soud vymezil jako „forum internum, tzn. jako svobodu každého vyznávat určité náboženství a víru, do níž není možno ze strany třetích osob a zejména veřejné moci zasahovat.“ Její projev navenek (forum externum)

však již regulovat lze za dodržení podmínek, které stanoví čl. 16 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

I v případě práva obsaženého v čl. 15 odst. 3 Listiny základních práv a svobod rozlišuje Ústavní soud jeho vnitřní a vnější stránku. Vnitřní stránkou je pak vnitřní přesvědčení nevykonávat vojenskou službu pro rozpor se svědomím nebo náboženským vyznáním, kterou opět nelze regulovat a vnější stránkou je pak vnější projev tohoto práva, kterým je odmítnutí vykonávat vojenskou službu. Samotný projev tohoto práva již regulovatelný je a možnost regulovat jej zákonem je stanovena v čl. 15 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

V případě autonomie církví a náboženských společností Ústavní soud rozhodl, že rozhodování o věcech, které se týkají služebního poměru duchovních k církvi, nerozhodují obecné soudy, ale jsou to církve a náboženské společnosti samotné. K církevní samosprávě se Ústavní soud vyjádřil také v nálezu publikovaném pod č. 4/2003 Sb., kde zdůrazňuje zásadu autonomie církvi a náboženských společností, která spočívá v tom, že stát do činnosti církvi a náboženských společností nesmí zasahovat a pokud se aktivita církví omezí na vnitřní záležitosti, není možné jejich opatření přezkoumat před obecnými soudy.

Jednotlivé uvedené příklady rozsudků Ústavního soudu ČR, ESLP a dalších národních nejvyšších soudů, které v této práci popisují a hodnotím, mají odpovědět na otázku, jakým směrem se vyvíjí judikatura v této oblasti a jakým způsobem soudy argumentačně podkládají svá rozhodnutí.

Závěrem této práce lze konstatovat, že právní úprava náboženské svobody de lege lata plně odpovídá mezinárodním standardům garance základních lidských práv a respektuje tak mezinárodní smlouvy (především Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (č. 120/1976 Sb.), Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.) a Úmluvu o právech dítěte (č. 104/1991 Sb.), jimiž je Česká republika vázána, a to jak v oblasti právní ochrany náboženské svobody, tak v oblasti právem předvídaných možností jejího omezení.

Použitá literatura

Odborná literatura:

- BERAN, Karel. Co přináší novela zákona o církvích?. *Právní rozhledy*. 3/2006
- BOBEK, Michal; BOUČKOVÁ, Pavla; KÜHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C.H.Beck, 2007. Část X
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 5. upravené vydání, Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2009.
- HENDRYCH, Dušan a kolektiv, *Právní slovník*, 3. vydání, C.H:Beck, 2009
- HRDINA, Antonín Ignác. *Náboženská svoboda v právu České republiky*. Praha: Nakladatelství a vydavatelství EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2004
- KALLISTOVÁ, Jitka. *Zákon č. 3/2002 před Ústavním soudem. Revue církevního práva 2/2002, č. 22.*
- KLÍMA, Karel a kolektiv. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2009.
- KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3. rozšíř. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006
- KOSAŘ, David. Zákaz nošení náboženských symbolů na univerzitní půdě ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. *Právní fórum* 3/2005
- LAMPARTER, Michal. *Církev a stát: Sborník příspěvků z 5. Ročníku konference*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2000.
- PAVLÍČEK, Václav, et al. *Ústava a ústavní řád České republiky: Komentář 2. díl Práva a svobody*. 2. Praha: Linde Praha a.s., 2002,
- PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státověda II. díl: Ústavní právo České republiky, část 2*. Praha: Linde Praha, 2004,
- PAVLÍČEK, Václav a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. Díl. Ústavní právo České republiky*. 1 úplné vydání. Praha: Leges, 2011
- PAVLÍČEK, Václav, *O české státnosti 3 Demokratický a laický stát. Právní postavení církví*, Nakladatelství Karolinum, 2009
- POTOČNÝ, Miroslav; Ondřej, Jan. *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část*. 5. rozšíř. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck. 2006
- PŘIBYL, Stanislav. *Pojetí tzv. "zvláštních práv" církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb.* In: *Revue církevního práva*. 1/2004. č. 27

PŘIBYL, Stanislav. Význam nálezu Ústavního soudu ČR č. 4/2003 Sb. pro vývoj vztahů státu a církvi v ČR. *Revue církevního práva*. 3/2004, č. 29

SEIDL-Hohenveldern, Ignaz. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Nakladatelství Aspi Publishing, s.r.o., 2001

SCHEU, Harald Christian; WIEHAIDER, Wolfgang. *Nošení nikábu v soudní síni. : Pohled rakouského Nejvyššího soudu na postavení příslušnic muslimské menšiny*. In PETRÁŠ, René. *Aktuální problémy právního postavení menšin v České republice*. Praha : Úřad vlády ČR, 2010. s. 102-110.

SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. Brno : L.Marek, 2008

TRETERA, Jiří Rajmund. K problematice smluv mezi státy a Apoštolským stolcem. *Revue církevního práva*. 2/2003, č. 25

Internetové zdroje:

Beneš, Roman. Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966 [online]. E-polis.cz, 24. březen 2005. [cit. 2010-11-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/pravo/54-system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>>.

Bíba, Vladimír. Biblická apologetika [online]. 2009 [cit. 2011-06-30]. Smlouva s Vatikánem je zbytečná. Dostupné z WWW: <<http://www.apologet.cz/?q=articles/category/20-cirkev-a-politika/id/68-smlouva-s-vatikanem-je-zbytecna>>

David, Zdeněk. *Konkordát pro XXI.století*.www.pravnik.cz [online]. Dostupné z: <http://www.pravnik.cz/a/185/konkordat-pro-xxi-stoleti.html>

Vojtíšek, Zdeněk. *Neúspěšné návrhy na registraci náboženských společností podle zákona 3/2002 Sb. v letech 2002-2006*. Dostupné z www.dspace.upce.cz

Nálezy Ústavního soudu:

Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. dubna 1995, sp. zn. I. ÚS 26/95, U 11/3 SbNU 347, Rozdíl mezi odepřením a odkladem vojenské služby

Nález Ústavního soudu ze dne 18. září 1995, sp. zn. IV. ÚS 81/95, 32/1997 Sb., N 50/4 SbNU 41, Trvalé odmítnutí vojenské služby a zásada "ne bis in idem",

Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. června 1996, sp. zn. II. ÚS 54/96, U 8/5 SbNU 569, K otázce oddělení moci zákonodárné a moci soudní,

Nález Ústavního soudu ze dne 14. října 1997, sp. zn. I. ÚS 322/96, N 127/9 SbNU 161, K přednosti mezinárodních smluv o lidských právech před zákonem. K zásadě "ne bis in idem" u trvalého odmítnutí vojenské služby,

Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. května 1998, sp. zn. I. ÚS 149/98, U 38/11 SbNU 305, K odmítnutí výkonu vojenské služby,

Nález Ústavního soudu ze dne 3. února 1999, sp. zn. Pl. ÚS 19/98, 38/1999 Sb., N 19/13 SbNU 131, Nenastoupení služby v ozbrojených silách,

Nález Ústavního soudu ze dne 26. března 2003, sp. zn.: Pl. ÚS 42/02, 106/2003 Sb., N 42/29 SbNU 389, Odepření výkonu vojenské služby s poukazem na svobodu svědomí,

Nález Ústavního soudu ze dne 1. dubna 2003, sp. zn. II. ÚS 674/01, N 50/30 SbNU 33, Ke svobodě svědomí a svobodě náboženského vyznání,

Nález Ústavního soudu ze dne 1. prosince 2005, sp. zn. II. ÚS 290/05, N 221/39 SbNU 337, Nezrušení rozhodnutí porušujícího lidská práva,

Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. října 2000, I. ÚS 305/2000, U 40/20 SbNU 357, Charakter úvodních článků Listiny základních práv a svobod,

Nález Ústavního soudu ze dne 27. listopadu 2002, Pl.ÚS 6/02, 4/2003 Sb., N 146/28 SbNU 295, Postavení církví a náboženských společností - vztah státu a církve,

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 331/06 ze dne 6. března 2008. Ke zvláštnímu právu zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními církví a náboženských společností,

Nález Ústavního soudu sp. zn. I ÚS 146/03, N 115/31 SbNU 33, ze dne 18. června 2003, K postupu Ministerstva kultury při evidenci církevních právnických osob,

Nález Ústavního soudu sp. zn. II ÚS 227/97, U 30/10 SbNU 447, ze dne 10. dubna 1998. Ke svobodě projevu židovského náboženství a k povinnosti státu zajistit košer stravu,

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 3. 1997, sp. zn. I. ÚS 211/96, N 34/7 SbNU 227. K soudní pravomoci v církevních věcech (k neplatnosti rozvázání služebního poměru a mzdovým nárokům),

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 31. 8. 2000, sp. zn. III. ÚS 136/2000, U 30/19 SbNU 283. Ke správě církevních záležitostí nezávisle na státních orgánech a služebnímu poměru duchovního,

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 459/03, N 117/34 SbNU 223, ze dne 20. srpna 2004. K právu rodičů odmítajících léčbu nezletilého dítěte,

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 9/07, 242/2010 Sb., N 132/58 SbNU 3, ze dne 01. července 2010. K restitucím církevního majetku („blokační“ ustanovení §29 zákona o půdě),

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 663/06, N 149/53 SbNU 811, ze dne 24. června 2009. K dlouhodobé nečinnosti Parlamentu ČR ve vztahu k otázce církevních restitucí.

Příloha č. 1 :

Církev a náboženské společnosti registrované podle zákona č. 308/1991 Sb.

Č.	Název církve, náboženské společnosti	Datum registrace, resp. recepce (rok 1991)
1.	Apoštolská církev	1989
2.	Bratrská jednota baptistů	1951
3.	Církev adventistů sedmého dne	1951(1952-56 odňato)
4.	Církev bratrská	1951
5.	Církev československá husitská	1920
6.	Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů	1. 3. 1990
7.	Církev řeckokatolická	recepce z Rakouska-Uherska(1950-68 odňato)
8.	Církev římskokatolická	recepce z Rakouska-Uherska
9.	Českobratrská církev evangelická	recepce z Rakouska-Uherska
10.	Evangelická církev a. v. v ČR	recepce z Rakouska-Uherska
11.	Evangelická církev metodistická	1951
12.	Federace židovských obcí v ČR	recepce z Rakouska-Uherska
13.	Jednota bratrská	recepce z Rakouska-Uherska
14.	Křesťanské sbory	1956
15.	Luterská evangelická církev a. v. v ČR	19. 1. 1995
16.	Náboženská společnost českých unitářů	1930

17.	Náboženská společnost Svědkové Jehovovi	1. 9. 1993
18.	Novoapoštolská církev	1956
19.	Pravoslavná církev v českých zemích	recepce z Rakouska-Uherska
20.	Slezská církev evangelická a. v.	recepce z Rakouska-Uherska
21.	Starokatolická církev v ČR	recepce z Rakouska-Uherska

Příloha č. 2 :

Církev a náboženské společnosti registrované podle zákona č. 3/2002 Sb.

Č.	Název církve, náboženské společnosti	Datum registrace
22.	Církev Křesťanská společenství	20. 6. 2002
23.	Obec křesťanů v České republice	4. 9. 2002
24.	Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, Hnutí Hare Krišna	21.11. 2002
25.	Česká hinduistická náboženská společnost	25. 11. 2002
26.	Ústředí muslimských obcí	17. 9. 2004
27.	Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice	26. 5. 2007
28.	Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü	8. 6. 2007
29.	Višva Nirmala Dharma	14. 7. 2007
30.	Církev živého Boha	15. 12. 2007
31.	Církev Nová naděje	3. 9. 2009
32.	Církev Slovo života	6. 8. 2010

Příloha č. 3 :

Církev a náboženské společnosti, které nebyly registrované podle zákona č. 3/2002 Sb.

Č.	Název církve, náboženské společnosti	Datum nabytí právní moci rozhodnutí MK
1.	Ekumenická církev svatého Jana Jeruzalémského, řádu rytířů Rhodosu a Malty	25. 10. 2002
2.	Ukrajinská řeckokatolická církev	3. 6. 2004
3.	Židovské Centrum Chai	20. 9. 2004
4.	Arménská apoštolská pravoslavná církev	20. 6. 2006
5.	Církev Nový Život	27. 2. 2010

Název diplomové práce v anglickém jazyce:

Freedom of worship- its constitutional and statutory regulation and reflection in the caselaw of the Constitutional Cour

Resumé:

Tato diplomová práce si klade za cíl analyzovat právní předpisy v českém právním řádu, které se týkají náboženské svobody. Práce je rozdělena do čtyř kapitol.

V první kapitole se věnuje vymezení pojmu náboženské svobody, dále pak v kapitole druhé analyzují ustanovení na ústavní úrovni, které zakotvují náboženskou svobodu (zejména potom článkům 15 a 16 Listiny základních práv a svobod), mezinárodní dokumenty souvisejícím s danou tematikou (např. Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a další), a dále pak zákonné a podzákonné předpisy zaručující svobodu vyznání. Ze zákonných předpisů je velká část textu věnována zákonu č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, který tvoří základní kámen úpravy náboženské svobody.

Třetí kapitola rozebírá jednotlivá rozhodnutí Ústavního soudu, která se věnují porušování náboženské svobody. Vybrané nálezy se pak týkají jak porušování individuální náboženské svobody, tak kolektivní náboženské svobody.

Kapitola věnovaná aktuálním otázkám náboženské svobody zejména s ohledem na problematiku odívání a zahalování lidského těla, hodnotí na jednotlivých případech rozsudky evropských soudů a ESLP zejména s ohledem na jejich argumentační přesvědčivost a výklad čl. 9 EÚLP.

Abstract:

This thesis aims to analyze legislation of the Czech legal order concerning religious freedom. The work is divided in 4 parts.

The first part of the thesis deals with the definition of religious freedom in the first place. Afterwards the thesis describes the Constitutional law relating to the religious freedom (especially the Article No. 15 and No. 16 of the Charter of the Fundamental Rights and Freedoms of the Czech Republic), international conventions relating to the theme (e.g. The Universal Declaration of Human Rights, The International Covenant on Civil and Political Rights and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights etc.) and further statutory provisions and legislative rules guaranteeing religious freedom in the Czech Republic. Major part of the thesis relating to the statutory provisions and legislative rules deals with the act No. 3/2002 Coll., on Freedom of religion and the status of churches and religious societies, as amended. The act No. 3/2002 Coll. constitutes basis of regularization of the freedom of religion in the Czech Republic. Various provisions of the act No. 3/2002 Coll. were subject to review of the Constitutional Court of the Czech Republic due to their unconstitutionality.

The second part of the thesis discusses various decisions of the Constitutional Court of the Czech Republic pursuing the infringement of religious freedom. Selected judgements of the Constitutional Court of the Czech Republic mentioned in the thesis relate to the infringement of individual religious freedom and the infringement of collective religious freedom.

The part of this thesis relative to current issues of religious freedom with regard to the problematic of clothing and covering up of the human body are evaluated on judgments of the European courts and the ECHR heeding especially to their arguments and persuasive interpretation of Article 9 ECHR.

Klíčová slova:

Náboženská svoboda	freedom of worship
Ústavní soud	Constitutional Cour
Círky a náboženské společnosti	churchs and denominations
Článek 15 a 16 Listiny základních práv a svobod	article 15 and 16 of the Fundamental Rights and Freedoms